

บทที่ ๑

กำเนิดกองทัพเรือ

กองทัพเรือสมัยโบราณ

ประเทศไทยมีทั้งกองทัพบกและกองทัพเรือมาแต่โบราณสมัย ดังปรากฏในพงศาวดารว่าไทยเคยยกกองทัพเรือไปรบกับชาติหลายครั้ง แต่ลักษณะของทหารไทยในสมัยแรก ๆ นั้นยังมีได้แยกออกเป็นทหารบกและทหารเรืออย่างเด็ดขาด คงใจมุกคตพวกเดียวกันรบทั้งทางบกและทางน้ำ เรียกรวมกันว่า "ทหาร" ทั้งนี้เพราะในสมัยโบราณไทยยังไม่มีทหารที่ศึกษายุทธวิธีทางเรืออย่างแท้จริง เพียงแต่เว้ายามศึกก็ใช้ทหารที่ชำนาญทางทะเลทางแม่น้ำไหลลงปฏิบัติหน้าที่ในเรือ^๒ เท่านั้น และการยกกองทัพเรือที่กล่าวถึงในพงศาวดาร ก็คือการที่ทหารใช้เรือแจว เรือพาย หรือเรือใบเป็นพาหนะลำเลียงขนส่งกำลังพลและยุทธสัมภาระไปตามแม่น้ำลำคลองหรือชายทะเล เพื่อไปรบกับชาติ เรือเป็นพาหนะที่สามารถนำคน เครื่องศาสตราวุธ และเสบียงอาหารไปได้ลำละมาก ๆ และยังสามารถขนอาวุธหนัก เช่น ปืนใหญ่ ไปได้สะดวกกว่าทางบก กองทัพเรือในสมัยโบราณจึงมีประโยชน์ในการช่วยออกหนุนเป็นกำลังแก่กองทัพส่วนหนึ่ง^๓ การเคลื่อนกำลังทางเรือทำได้รวดเร็วกว่าทางบก ไทยจึงนิยมยกทัพไปทางเรือ

H. Warrington Smyth, Five years in Siam, Vol. I
(London : John Murray Albemarle, 1898) P. 27

^๒ สมเด็จพระยาตากำรกราชอาณาจักร, ตำนานเรือรบไทย (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๒๖), หน้า ๖

^๓ พระยาศรีสุริยปริชา, นิพนธ์ของพระยาศรีสุริยปริชา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไท, ๒๔๖๓), หน้า ๔

จนสุดทางน้ำแล้วจึงยกต่อไปโดยทางบก แม้ที่ในสมัยนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ทางวิชาการฝ่ายเรือควย คือ ต้องรู้เส้นทางน้ำและฤดูกาลในท้องถิ่นเกี่ยวกับระยะเวลาที่น้ำท่วมหรือน้ำลดในพื้นที่นั้นเป็นอย่างดี ในกองทัพโบราณจึงต้องมีตำแหน่งสำคัญทางราชการทหารขึ้นแม่ทัพตำแหน่งหนึ่ง เรียกว่า "ทายน้ำ" เช่นพระยาลี้ทราชเดโชชัยทายน้ำ เป็นต้น

เรือรบที่เป็นพาหนะในกองทัพไทยสมัยโบราณมี ๒ ประเภทคือ เรือรบสำหรับใช้ในแม่น้ำลำคลองประเภทหนึ่ง และเรือรบที่ใช้ในทะเลอีกประเภทหนึ่ง เมื่อมีศึกกับหัวเมืองชายทะเลมักจะใช้เรือรบในแม่น้ำมาช่วยรบควย ถ้าระยะทางไกลก็จะยกกองทัพเรือออกไปจากนครหลวงที่เดียว แต่ถ้าเป็นระยะทางไกลก็จะเกณฑ์ทัพเรือจากหัวเมืองชายทะเลในเส้นทางเรือหรือยกกองทัพบกไปตั้งค่ายต่อเรือตามหัวเมืองที่ใกล้กับที่ทำการนั้น วิเคราะห์จากพงศาวดารเห็นว่า เรือรบในแม่น้ำมีมาก่อนเรือรบที่ใช้ในทะเล และไทยเคยใช้เรือรบในแม่น้ำทำสงครามมากกว่าเรือรบทางทะเล เพราะลักษณะสงครามที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีไม่ค่อยมีการรบทางทะเล มักรบกันทางเหนือและตะวันตกซึ่งต้องใช้เรือรบในแม่น้ำ^๒

สำหรับรูปลักษณะของเรือและเครื่องศาสตราวุธในเรือรบนั้นได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงมาหลายสมัย เท้าที่มีหลักฐานปรากฏคือ ในแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จุฬศักราช ๔๕๕ ปีมะเส็ง เบญจศก^๓ ครั้งนั้นพระเจ้าอยู่หัวแปลงเรือแซเป็นเรือไชย และเรือตีระสังข์

^๑ พล.ร.ต.เชน บัจจุสานนท์ , ประวัติการทหารเรือไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมสารบรรณทหารเรือ , ๒๕๐๕) ; หน้า ๓๓๘ - ๓๔๐

^๒ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ , เรื่องเดิม , หน้า ๒

^๓ ศักราชที่ตั้งในพงศาวดารนิค ที่ถูกควรจะนับเป็นมิวอก สัมฤทธิ์ศก จุฬศักราช ๕๐๐ (พ.ศ. ๒๐๕๐) - สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ

ต่าง ๆ " ส่วนสาเหตุที่เปลี่ยนแปลงนั้นได้อธิบายไว้ในพงศาวดารว่า ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดินั้น พระเจ้าตะเบ็งสะเวตี้ยกกองทัพพม่ามาอยู่เข้ามาตีเมืองไทย ฝ่ายไทยตั้งเมืองป้อมปราการไว้ป้องกันราชธานีทั้งสี่ทิศ กองทัพพม่าเข้ามาทางคานเจดีย์สามองค์ ไทยส่งกองทัพไปตั้งรับที่เมืองสุพรรณบุรี แต่ทว่ากำลังไม่ไหว จึงถอยทัพกลับมาตั้งราชธานีซึ่งมีแม่น้ำล้อมรอบเป็นที่มั่น พม่าไม่มีเรือจึงจะงักอยู่ไม่สามารถตีหักเข้ากรุงศรีอยุธยาได้ พอดีกองทัพไทยทางเหนือเข้าโดยพระมหาธรรมราชายกลงมาจากพิษณุโลกจะเข้าตีโอบกองทัพพม่าพระเจ้าหงสาวดีเห็นว่าเสียเปรียบจึงเลิกทัพกลับไป ค่ายเหตุนี้ไทยจึงเปลี่ยนวิธีป้องกันนครหลวงเสียใหม่โดยให้ร้อมป้อมปราการเมืองหน้าด่าน คือ ที่เมืองลพบุรี เมืองนครนายก และเมืองสุพรรณบุรี คงเหลือไว้แต่ที่เมืองพระประแดงกับให้เสริมสร้างป้อมปราการกรุงศรีอยุธยาใหม่คงยิ่งขึ้น จักการเพิ่มกำลังทั้งกองทัพบกและทัพเรือ และได้คิดแปลงเรือที่ใช้ในราชการสงครามเสียใหม่ โดยแปลงเรือแซเป็นเรือไชยและเรือกระซิบระสังคาง ๆ ดังกล่าวทั้งนี้เพราะเรือแซเป็นเพียงเรือพาหนะขนคน และเครื่องศาสตราวุธต่าง ๆ ไม่ใช่เรือรบ จึงต้องคิดแปลงเรือเพื่อศึกอาวุธสำหรับใช้ในการสู้รบด้วย

เรือแซนั้นเมื่อครั้งเป็นเรือยาว ชุกจากชุกทั้งตน มีใบมาแต่โบราณ ใช้ตีกรรเชียง ลำละประมาณ ๒๐ กรรเชียง ความยาวของเรือสุดแต่ท้องดิน ถ้าท้องดินโกล่งน้ำคดเคี้ยวมาก เรือก็สั้น ความประสงค์เดิมของเรือนี้ก็เพียงเพื่อบรรทุกสินค้าไปค้าขายระหว่างตำบล ครั้นเมื่อมีสงครามทางราชการก็เกณฑ์เอาไปใช้บรรทุกคน เสี่ยงอาหาร และเครื่อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ (พระนคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๕), หน้า ๒๕

ศาสตราจารย์ เรือเหล่านี้มีหลังคากันแดดบนอยู่กลางลำ รูปร่างเพอะเพะ แล่นช้า คนลงประจำลำไคน้อย และขนาดของเรือก็แตกต่างกันไม่เป็นมาตรฐาน ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิไทยโคคึกแบบเรือรบชั้น ๒ แบบ คือ "เรือไชย" เป็นเรือยาวทำควมมากไม่เช่นเดียวกับเรือแซ แต่เปลี่ยนเป็นโซพายและมีที่ให้ทหารลงประจำลำมากขึ้น เป็นลำละประมาณ ๒๐ ถึง ๓๐ คน ลำเรือยาวประมาณ ๔๐ เมตร กว้างประมาณ ๓ เมตรเศษ รูปร่างจึงเพริ้วขึ้นมากพายไครวกเร็วขึ้นด้วย กลางลำเรือจะมีหลังคากันแดดฝน เรียกว่า "กัญญา" ฝีพายจะนั่งอยู่บนกระพงเดียวกัน ๒ คน คนละกรพาย หัวเรือจะมีคนถือ เวลาอยู่ในน้ำลึกก็จะเอาถอนนั้นมาโห้จ้งหวะ เรียกว่า "กระทุ้งเสา" ๒ เรือพระที่นั่งก็เป็นแบบเรือไชย แต่มาเขียนลายทองติดกษที่หัวเรือ หรือประดับกระจกสีให้สวยงามสง่าผ่าเผยยิ่งขึ้น ส่วนยศตำแหน่งของผู้โดยสารนั้นจะแสดงด้วยธงและหลังคากัญญา เรือรบที่คิดแปลงแบบใหม่ในสมัยนั้นอีกอย่างหนึ่งคือ "เรือศิระสัตว" เรือชนิดนี้จะมีหัวเรือกว้างสำหรับตั้งปืนใหญ่ ซึ่งไทยเริ่มมีใช้ในสงครามเหนือช่องเป็นขึ้นไปทำเป็นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น ครุฑและสิง เป็นต้น

ต่อมาในรัชกาลใดไม่ปรากฏได้มีการคิดทำเรือกราบขึ้นอีกอย่าง ใ้ประโยชน์เช่นเดียวกับเรือไชยแต่แล่นไครวกเร็วกว่า เพราะทำเปลือกไ้บางรูปเรือจึงเพริ้วขึ้น เรือทั้ง ๔ แบบนี้ ใ้เป็นเรือรบในแม่น้ำมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่เหลือมาเพียงแบบเท่านั้น ตัวเรือของสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่เคยเหลือมาถึงกรุงรัตนโกสินทร์เลย เพราะก่อนจะเสียกรุงพม่าซึ่งล้อมกรุงอยู่ได้เผาเรือรบของไทยเสียทั้งหมด ขณะจอบรวมกันอยู่ในแม่น้ำปากคลองตะเคียน นอกกำแพงเมือง ๓

๑ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔
 ๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕
 ๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕

ในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์จึงคงต่อเรือใหม่ทั้งหมด และได้คิดแบบเรือ
ขึ้นใหม่ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อเขมรและญวนรวมกำลังกันจะมา
ตีเมืองพระตะบอง สมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนอิศราธิราชได้เสด็จคุมกองทัพไปตั้งรักษาเมืองพระตะ
บอง และได้เห็นแบบอย่างเรือรบญวนซึ่งเป็นเรือแจวลำละ ๒๔-๒๕ แจว มีเก๋งพั้งสำหรับนาย
ทัพเรืออยู่ตอนท้ายเรือ เรือรบแบบนี้ได้นำมาดัดขึ้นใช้ในกรุงเทพฯหลายลำ ต่อมาในสมัยรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จเจ้าพระยา—มหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)
ได้แบบเรือฝรั่งที่เรียกว่า "กันโบต" (Gun Boat) เป็นเรือใบคชนาคใหญ่ใช้กรรเชียง
ประมาณ ๒๐ เลม ที่หัวเรือตั้งปืนใหญ่ ๑ กระบอก เรือแบบนี้ได้ดัดเพิ่มเติมมาถึงสมัยพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่มีทั้งหมดไม่เกิน ๒ ลำ ซึ่งแตกต่างจากลักษณะเรือรบใน
แม่น้ำเหล่านี้เห็นว่ามันจะไขประโยชน์ในการลำเลียงทหารมากกว่าจะไขทำการรบทางเรือโดย
ตรง ความเร็วจึงเป็นสิ่งสำคัญมาก วิวัฒนาการทางคันการสร้างเรือให้เพรียวขึ้น ตัวเรือ
บางลง และเพิ่มฝีพายพลกรรเชียงมากขึ้น เหล่านี้ล้วนต้องการให้เรือมีความเร็วสูงขึ้นเท่านั้น

ในสมัยโบราณกองทัพเรือทางทะเลไม่สู้จะเป็นสิ่งสำคัญเหมือนสมัยนี้ เพราะเรือ
ต่าง ๆ ยังต้องใช้กำลังคน เรือที่จะออกทะเลเล็กเป็นเรือใบที่ตองอาศัยกำลังและทิศทางลมเป็น
สำคัญ ความไม่สะดวกในการใช้เรือทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเจริญทางพระราชไมตรี และ
การติดต่อทางการค้าระหว่างประเทศที่มีทะเลหลวงคั่นกลาง โอกาสที่จะกระทบกระทั่งกันจึง
มีน้อย การที่จะคิดแย่งอาณาเขตกันด้วยการยกกองทัพเรือข้ามทะเลหลวงไปทำสงครามกับ
ประเทศอื่นนั้นก็พลอยมีเหตุขัดข้องไปด้วย เพราะการอาศัยลมนั้นเป็นสิ่งไม่แน่นอน กำหนด
เวลาเดินทางได้ยาก และระหว่างทางก็มีอันตรายคลื่นและพายุ กองทัพเรืออาจจะพลัด
กันหรืออับปางลงได้ การนำเสบียงอาหารไปทางเรือก็ลำบากเช่นเดียวกัน และถึงแม้ว่าจะ
รบชนะก็ไม่สามารถจะครอบครองดินแดนนั้นไว้ในอำนาจได้นาน เพราะอยู่ไกล เมื่อเกิด

แข่ง เมืองก๊ากที่จะส่งกำลัง ไปปราบปราม

เมื่อประเทศต่าง ๆ ที่มีทะเลหลวงคั่นอยู่ไม่ค่อยจะใกล้ชิดต่อกันมากนัก ความชำนาญในการใช้เรือทางทะเลจึงมีน้อยและเป็นอุปสรรคต่อการขยายอาณาเขตของประเทศ ไปยังดินแดนที่ติดต่อกันโดยสะดวกโดยทางบก ดังปรากฏในพงศาวดาร เมื่อแรกตั้งกรุงศรีอยุธยา ว่าไทยมีหัวเมืองชายทะเลเป็นเมืองขึ้นคือ มะละกา ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช สงขลา จันทบุรี แต่ในที่สุดเหลือแต่หัวเมืองที่ติดต่อกับบกโดยสะดวกเช่น นครศรีธรรมราช สงขลา จันทบุรี เท่านั้นที่ไทยยังคงรักษาไว้ได้ หัวเมืองที่ติดต่อกับบกไม่สะดวกนั้น ในที่สุดก็รักษาเอาไว้ไม่ได้ แต่ถึงกระนั้นกองทัพเรือทะเลของไทยก็มีไรจะหมดความหมายเสียเลยทีเดียว เพราะการรักษาหัวเมืองปักษ์ใต้ไว้ในครอบครองและการปราบปรามกรุงกัมพูชานั้นยังต้องพึ่งกองทัพเรือตลอดมา

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงเป็นกษัตริย์กษัตริย์ที่ใฝ่พระทัยในการบำรุงและใช้ประโยชน์จากกองทัพเรือมากกว่ารัชกาลใด ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ เมื่อเสด็จหนีจากกรุงศรีอยุธยาแล้ว พระองค์ได้ไปชุมนุมเรือรบอยู่ที่จันทบุรีพร้อมทั้ง เกษัตริ์เรือสินค้าคามเมืองท่าแถบนั้น รวบรวมจนพบแก่ความองการแล้วจึง เสด็จยกกองทัพเรือมาทางทะเลเข้ามาทางปากแม่น้ำเจ้าพระยา ทรงดูแลราชการให้แก่ประเทศใดแล้วตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ก็ด้วยทรงคำนึงถึงยุทธศาสตร์ทางเรือเป็นสำคัญ คือ ถ้าพม่าส่งกำลังมาปราบปรามและพระองค์สู้ไม่ได้ก็จะถอยออกทะเลโดยสะดวกเพื่อไปสะสมกำลังใหม่ที่จันทบุรี ต่อมาพระองค์ได้ทรงยกกองทัพเรือทะเลไปปราบปรามหัวเมืองปักษ์ใต้ที่เมืองนครศรีธรรมราช และตีกรุงกัมพูชาจนได้เมืองบันทายเพชรคืนมา ครั้นเมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์กองทัพเรือทะเลก็มีบทบาทสำคัญในการปราบปรามหัวเมืองมลายู และต่อต้านกองทัพเรือพม่าบาง เช่น ในคราวศึกถลาง พ.ศ. ๒๓๕๒ เป็นต้น

ลักษณะการยกทัพไปทำสงครามในสมัยโบราณนั้น จะยกกองทัพเรือไปแต่ลำพัง โดยไม่มีกองทัพบกเป็นกำลังรบไม่ได้ การรบมักจะเป็นการช่วยกันรบทั้งทางบกและทางน้ำ กองทัพเรือเคลื่อนที่โดยสะดวกและรวดเร็วกว่าจะไปสกัดทัพข้าศึกเอาไว้ก่อน ถ่วงเวลาจนกว่ากองทัพบกจะตามไปทัน และช่วยกันรบ เช่น พ.ศ. ๒๑๒๗ (ค.ศ. ๑๕๘๔) เมื่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงประกาศเอกราชไทย ๆ พระเจ้าหงสาวดีนั้นทัพเรือไล่ส่ง

กองทัพมาปราบ สมเด็จพระนเรศวรทรงจัดทัพยกไปรับไมทัน เพราะน้ำเพิ่งลด พื้นดินยัง
 และมาก จึงส่งกองทัพเรือไปสกัดทัพพม่าไว้ก่อนที่เมืองสุพรรณบุรี จนกระทั่งกองทัพยกตามไป
 ทัพและช่วยกันรบจนมีชัยชนะต่อข้าศึก แต่สงครามนั้นเกิดขึ้นในบริเวณที่เรือไปไม่ถึงทัพเรือ
 ก็จะ เป็นแต่เพียง ขบวนเสด็จและเป็นพาหนะขนส่งจนถึงที่ตั้งประชุมทัพ ต่อจากนั้นก็จะยกกองทัพ
 ไปทางบกทางเดียว ฉะนั้นกองทัพเรือไปตามแม่น้ำแควลำพัง โดยไม่มีกองทัพบกคอยสนับสนุนแล้ว
 หากพบกับข้าศึกที่ยกมาทางบกและเกิดปะทะกันขึ้น กองทัพเรือก็ย่อมจะเสียเปรียบมาก เพราะ
 ต้องแบ่งกำลังส่วนหนึ่งไปเป็นพลแจวพลพายตามนำหนักของเรือ ไซ้เป็นพอรบไม่ได้เต็มที่
 เมื่อยกพลขึ้นบกแล้วจึงจะกลายเป็นทหารบกไปทุกคน ฉะนั้นข้าศึกก็ยกเครื่องอยู่และต่อต้านการ
 ขึ้นบก ฝ่ายเรือจะกองโอบในหัวเรือยังมีทิศทางแล้วนำเรือเข้าฝั่ง เพื่อให้ทหารที่บรรทุกมา
 ขึ้นบกทำการรบได้ สันนิษฐานว่า ถ้าหากจำเป็นต้องรบกับเรือข้าศึกคงไขปืนใหญ่ที่หัวเรือยิง
 ในระยะห่าง เมื่อเข้าประชิดจึงใช้ทหารในเรือรบกับด้วยอาวุธประจำตัวอีก อีกลักษณะหนึ่ง
 ที่ทำให้ฝ่ายกองทัพเรือเสียเปรียบก็คือ กองทัพบกอยู่ในที่ซึ่งมีชัยภูมิดีกว่า เพราะอยู่ในที่สูง
 จึงยิงไกลนักรกว่า และหาที่กำบังได้ง่ายกว่ากองทัพเรือ แต่ฝ่ายที่มีกองทัพเรือไม่มีกองทัพบก
 รับผิดชอบอยู่กับทัพบกข้าศึกด้วย กองทัพเรือก็ช่วยไม่ได้ และถ้ากองทัพบกไม่มีกองทัพเรือช่วย
 เหลืออยู่ก็จะประสบกับความยากลำบากเช่นกัน เช่นอาจจะขงเสบียงอาหาร หรือ ต้องล่าเลี้ยง
 อาวุธหนักไปทางบกซึ่งจะได้รับความลำบากมาก

ควยเหตุที่กองทัพเรือเป็นแก่กองทัพที่คอยช่วยเหลือกองทัพบก มีได้ทำการรบโดย
 อิศระจึงขาดความสำคัญโดยลำพัง พระยาตรีภุมปรีชาจึงได้กล่าวอ้างว่า "แม่ตำราพิชัยสงคราม

สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ พระยาศรีสุทนต์ ประชุมพงศาวดารฉบับหอสมุดแห่งชาติ
 เล่ม ๓ ภาค ๒ (พระนคร : สำนักพิมพ์ภาควิชาอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๐๗) หน้า ๕๕

ฉบับชินธุโบราณ ก็ไม่ไกลลวถึงการจักรระบวนทัพเรือไว้ในตำราพิชัยสงครามสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ซึ่งเขียนขึ้นใน พ.ศ.๒๐๔๑ (ค.ศ.๑๔๕๘) ก็มีไกลลวถึงการระบวนทัพเรือ^๑ แต่ทุกวันนี้ยังคงมีให้เห็นเรือขบวนอยู่บางจากตำรากระบวนพยุหยาตราทางชลมารคสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ขบวนพยุหยาตราทางชลมารคก็คือ ขบวนทัพเรือที่เองแต่เป็นขบวนอย่างย่อ

การพัฒนากองทัพเรือให้เป็นแบบสากล

กิจการเดินเรือของประเทศต่าง ๆ ทางตะวันตกนั้นได้เจริญขึ้นก่อนแล้ว ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งตรงกับสมัยกรุงธนบุรีของไทย เมื่อ เจมส์ วัตต์ ประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำขึ้นใช้แทนกำลังคนได้สำเร็จ และต่อมาได้มีการทดลองนำเครื่องจักรไอน้ำนั้นมาเป็นกำลังขับเคลื่อนเรือ ซึ่งเมื่อได้ทำการทดลองและปรับปรุงแก้ไขมาทีละขั้นจนใช้การได้แน่นอนแล้ว เรือใบก็คอยหมกความสำคัญลงตามลำดับ เพราะเรือที่ใช้เครื่องจักรแล่นได้เร็วกว่ามากและแล่นไปได้ทุกทิศทางทุกฤดูกาล เมื่อแล่นเร็วแล้ว เรือก็จำเป็นต้องมีความทนทานมากขึ้น ประกอบกับวิทยาการเจริญขึ้น จึงเปลี่ยนลำเรือเป็นสร้างควยเหล็ก เนื่องจากประเทศในยุโรปเหล่านั้นทำการค้าขายทางทะเลมานานจนเศรษฐกิจของประเทศเจริญรุ่งเรือง กำลังทางเรือของแต่ละประเทศจึงมีอำนาจมากขึ้นอย่างรวดเร็วในศตวรรษนั้นและต่อมา จนสามารถแผ่อิทธิพลแสวงหาอาณานิคม กอบโดยทรัพยากรมาเพิ่มพูนความมั่งคั่งสมบูรณ์ให้แก่ประเทศของตนยิ่งขึ้น ทั้งคุ้มครองรักษาดลประโยชน์ของประเทศของตนไว้ให้มั่นคงด้วย

กองทัพเรือของแต่ละชาติจะเจริญขึ้นเพียงใดนั้นย่อมสัมพันธ์กับความเจริญในด้านการค้าทางทะเลและผลประโยชน์จากทะเล ตลอดจนนโยบายทางการเมืองต่างประเทศของประเทศนั้นด้วย เพราะเมื่อเกิดสงครามขึ้นจะต้องมีกำลังทางเรือมากพอที่จะทำให้เกิดความได้เปรียบในเวลาทำสงครามต่อกัน^๒ หรือมีอำนาจต่อรองในการเจรจาปัญหาระหว่างประเทศ ส่วนที่ความเจริญของกองทัพเรือสัมพันธ์กับการค้าทางทะเลนั้น ก็เพราะเมื่อการ

^๑ พระยาศรีภานุบริรักษ์ , เรื่องเดิม , หน้า ๒๗

^๒ พล.ร.ต.เจน บัจจุสานนท์ , เรื่องเดิม , หน้า ๑๐

ค่าทางทะเลมีมากขึ้นและขยายออกไปไกลขึ้น ก็จำเป็นจะต้องมีกองทัพเรือไปคุ้มครองให้พ้นภัย
 จากโจรสลัดในยามปกติ และพ้นภัยจากการโจมตีของชาติก่ในเวลาสงคราม เมื่อการค้าขาย
 มีกำไรฐานะทาง เศรษฐกิจดีขึ้นประเทศย่อมจะยิ่งงบประมาณขยายกำลังกองทัพเรือได้มากขึ้น
 นอกจากนั้นในยามสงครามก็สามารถเกณฑ์เรือสินค้าเหล่านั้นมาติดอาวุธแล้วใช้ เป็นเรือช่วยรบ
 ได้ โดยเฉพาะในประเทศไทยนั้น แต่เดิมมากองทัพเรือมีแต่เรือที่ใช้ในแม่น้ำ เวลาเมื่อ
 เหตุการณ์ที่ต้องออกถึงทะเลก็ต้องอาศัยเกณฑ์เรือของพ่อค้าเป็นพาหนะชั่วคราวชั่วคราว เพราะ
 ยังไม่มีกองทัพเรือของหลวงที่จะใช้ในทะเลได้ ในสมัยที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช
 จะยกกองทัพเรือมากู้ชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้น พระองค์ทรงเกณฑ์เรือเดินทะเลประเภท
 เรือสำเภาจีนมาใช้ในราชการทัพด้วยเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ในสมัยก่อนกองทัพเรือประกอบ
 การค้าทางทะเลจึงมีความสำคัญไม่แพกองเรือรบในสมัยเดียวกัน การที่กษัตริย์กองทัพเรือไทย
 ในอดีตความีความเจริญเพียงใดนั้นจึงต้องอาศัยพิจารณาจากการค้าทางทะเลและราชการทัพทาง
 ทะเลเป็นเครื่องประกอบในแต่ละสมัย

ทะเลหลวง เป็นทางคมนาคมที่จะติดต่อกับนานาประเทศได้โดยสะดวก ประเทศที่
 มีอาณาเขตจรดทะเลย่อมมีผลประโยชน์ทางความทะเลอยู่มาก เช่น การประมง การค้าทาง
 ทะเล เป็นต้น ประเทศไทยมีอาณาเขตติดต่อกับทะเลยาวเกือบ ๑,๕๐๐ ไมล์ (๒๔๕๐
 กิโลเมตร) มีการติดต่อค้าขายทางทะเลมานานจึงมีความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับผู้สัมพันธ์ -
 ไมตรีกับต่างประเทศอยู่เสมอ ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ไทยได้ติดต่อกับจีนกับประเทศจีน
 แต่ความสัมพันธ์นั้นหนักไปในทางการค้าเป็นส่วนใหญ่ เพราะจีนเป็นประเทศที่อุดมสมบูรณ์
 ด้วยสินค้าจำพวกผ้าไหม และใบชา ซึ่งเป็นที่นิยมและต้องการกันทั่วโลกรวมทั้งไทยด้วย

ในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา อาณาเขตของประเทศไทยแผ่กว้างลงมาทางใต้

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, แฟ้ม บ. ๑.๒/๕ ลายพระหัตถ์ "เรื่อง เรือพระร่วง"
 สมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎพระยาภาณุพันธุวงษ์วรเดช กรมมิ่งมณฑลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
 เจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๖๓

ได้หัวเมืองชายทะเลไว้ในครอบครองมาก เช่น เมืองจันทบุรี เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลา เมืองตะนาวศรี เมืองเกาะตะมาะ เมืองเกาะคำเล็ง เมืองมะละกอก ตลอดไปจนถึงยะโฮร์สุดแหลมมลายู การค้าทางทะเลขยายตัวเพิ่มขึ้น ฝรั่งเศสต่าง ๆ ก็ทยอยเข้ามาติดต่อกับการค้าขายกับไทย โดยมีโปรตุเกสเป็นฝรั่งเศสแรกที่เข้ามาติดต่อกับไทย ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ต่อจากนั้นไทยก็มีสัมพันธภาพกับฮอลันดา สเปน อังกฤษ และฝรั่งเศส พวกที่เข้ามาในสมัยแรก ๆ นั้น ส่วนมากเป็นนักผจญภัยแสวงหาโชคผลากและเป็นพ่อค้าไปในตัว ความประสงค์ที่เข้ามาคือเพื่อผลประโยชน์ในการนำสินค้ามาแลกเปลี่ยนกับสินค้าพื้นเมืองเท่านั้น ในขั้นแรก ๆ ก็มาทำการค้าโดยลำพังตนเอง ต่อมาจึงได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลของตน เมื่อมาถึงประเทศไทยก็ได้รับการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี ชื่อชายแลกเปลี่ยนสินค้าได้สะดวกโดยเสียบ้างตามสมควร ชาวยุโรปจึงนิยมเดินทางมาค้าขายกับไทยเพิ่มขึ้น การติดต่อกับค้าขายก็เจริญมากขึ้นเป็นลำดับ และไทยก็เปิดโอกาสให้ตั้งสถานการค้าเป็นสัดส่วนได้^๒ เช่น พระมหากษัตริย์ไทยทรงอนุญาตให้โปรตุเกสตั้งสถานการค้าที่ปัตตานีเป็นสถานีใหญ่

ความสัมพันธ์กับชนชาติตะวันตกและการค้าขายทางทะเลของไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองที่สุด ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทั้งนี้ เพราะความปรีชาสามารถของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ฝรั่งเศส เชื้อชาติกรีกผู้เป็นสมุหนายกและเป็นเสนาบดีว่าการกรมท่า หรือการต่างประเทศในสมัยนั้น ไทยได้เปิดสัมพันธไมตรีกับประเทศทางยุโรปอย่างกว้างขวาง ถึงขั้นส่งราชทูตเจริญพระราชไมตรีแลกเปลี่ยนกับฝรั่งเศส ซึ่งเพิ่งเข้ามาติดต่อกับค้าขายกับไทยเป็นครั้งแรกในรัชสมัยนั้น ฝรั่งเศสมีวิธีการขยายอิทธิพล และทำการค้าขายด้วยการใช้การเผยแพร่ศาสนาเป็นการบุกเบิกทาง ได้พยายามชักจูงพระมหากษัตริย์ไทยให้ทรงเปลี่ยนศาสนา ซึ่งถ้าฝรั่งเศสทำได้สำเร็จก็เท่ากับเป็นการเปลี่ยนศาสนาประจำชาติไทย และเปลี่ยนศาสนาของคนไทยทั้งประเทศอย่างแน่นอน

^๑ สมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระยาทิพากรวงศ์ (ทองดี) เป็นพระยาทิพากรวงศ์ และพระยาทิพากรวงศ์ (ทองดี) เป็นพระยาทิพากรวงศ์
 ๑. ๑ หน้า ๕๕ - ๕๕

^๒ สมัย อนุমানราชชน "การทูตไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา" (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยเกษม, ๒๕๕๓) หน้า ๗

เพราะในเวลานั้นไทยยังปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช พระมหากษัตริย์ทรงเป็น
 ทั้งเจ้าแผ่นดินและเจ้าชีวิต ทรงมีพระราชอำนาจเต็มที่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรง
 ตระหนักถึงภัยข้อนี้เป็นอย่างดี พระองค์ได้ทรงขอพรและพยายามกระชับเกลียวสัมพันธ์กับ
 ฝรั่งเศสให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นเพื่อผลในทางการเมือง เพราะการเป็นมิตรสนิทกับฝรั่งเศสจะช่วยให้
 ไทยสามารถต่อต้านกับอำนาจของฮอลันดาและอังกฤษ ซึ่งขณะนั้นกำลังคุกคามไทยอยู่

ไทยเป็นชาติที่มีมนุษยสัมพันธ์อันดีมาแต่ในอดีตและไม่ว่าจะถึงยุคใดก็ตามก็ติดต่อกับคนแปลก
 หน้าที่เพิ่งเข้ามาสู่ประเทศ ไทยมีความปรารถนาจะเปิดการสัมพันธ์ทางการทูตกับนานาประเทศ
 ทั้งทวีปเอเชียและยุโรป แต่การสัมพันธ์ก็ไม่สามารถจะดำเนินก้าวหน้าด้วยเหตุผลหลาย
 ประการเหตุข้อใหญ่ก็คือ การไปมาระหว่างประเทศไทยกับยุโรปไม่สะดวกและปลอดภัยเพียง
 พอตนเอง ในสมัยนั้นจึงมีการค้าขายกับประเทศทางภาคเอเชียเป็นส่วนใหญ่ เช่น จีน
 ญี่ปุ่น ญวน มลายู สุมาตรา ชวา อินเดียน ดังกา เปอร์เซีย โดยที่ผู้ดำเนินการค้าทั้ง
 ที่เมืองท่าและในเรือก็ยังคงเป็นชาวต่างประเทศแต่บรรจุนในเรือไทย ก็มีหลักฐานจากราย
 งานการค้าในกรุงสยามซึ่งบันทึกไว้ใน พ.ศ. ๒๒๒๑ (ค.ศ. ๑๖๗๘) โดย ออร์ช ไวท์
 ผู้เคยมาบริวารการในเมืองไทยสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีใจความว่า

...การค้าทางอ่าวเบงกอลมีพวกแขกมัวร์ และแขกเปอร์เซีย ทำการค้า
 โดยทั่วไปแข่งขันกับพวกฝรั่ง เจ้าเมืองตะนาวศรีและเมืองมะริดตลอดจนหัว
 เมืองที่เป็นทางผ่านไปยังกรุงศรีอยุธยา เช่น เมืองกุย เมืองปราน และ
 เมืองเพชรบุรี เคยใช้แขกเปอร์เซียเป็นเจ้าเมือง นายเรือของพระเจ้า
 แผ่นดินสยามที่เดินเรือค้าขายติดต่อกันระหว่าง เมืองตะนาวศรีกับเมืองทางอ่าว
 เบงกอลตลอดจนขายทางตามเมืองชายทะเลเหล่านั้นก็ใช้แขกเปอร์เซียเหมือน
 กัน การที่เป็นดังนี้ก็เพราะ ออกพระศรีมโหสถ ซึ่งเป็นแขกนับถือศาสนา
 มุสลิมได้เป็นที่ปรึกษาการราชการของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามจึงได้อุทิศ
 พวกเดียวกัน

* ทรงศรี อัจฉอรุณ ; สิทธิสภาพนอกอาณาเขต , (พระนคร : สำนักพิมพ์สมาคมนัก
 ศาสตร์แห่งประเทศไทย , ๒๕๐๖) , หน้า ๙๘ และ ๒๒

๒ สมจิต อนุमानราชานัน , เรื่องเกิมน , หน้า ๕๐

มีสำเนาหลวงปีละหนึ่งหรือสองลำ ส่งไปยังเมืองญี่ปุ่นและเมืองกวางตุ้ง บางทีก็ไปถึงเมืองเอ๋หมิง สำเนาที่ไปเมืองญี่ปุ่นนั้นออกในเดือนมิถุนายน และกลับในเดือนมีนาคม ส่วนทางเมืองมณฑลส่งไปปีละลำ การค้า ทางภาคตะวันออกไซคนจีนเป็นทั้งนายเรือและนายหางตามหัวเมืองที่ไปติดต่อค้าขายด้วย ท่านเจ้าพนักงานใหญ่เป็นข้าราชการมีบุญอำนาจวาสนามาก มีบรรดาศักดิ์เป็นออกญาศรีพิพัฒน์ (วากการพระคลังสินค้า) ๐ 003594

จากข้อความข้างบนนี้เป็นหลักฐานว่า ในอดีตการค้าทางทะเลของไทยเคยมีการติดต่อค้าขายกับประเทศใกล้เคียงอย่างกว้างขวาง ที่ติดต่ออยู่เป็นประจำและมากที่สุดก็คือประเทศจีน และมีมากทั้งเรือไทยที่ส่งออกไปและเรือจีนที่ส่งเข้ามา "เรือสำเนาที่ท่ากรุงศรีอยุธยาเป็นของจีนทั้งสิ้น เรือของพ่อค้าชาติอื่นมีเพียง ๒-๓ ลำ ..."^๒

สำหรับนายเรือและคนประจำเรือนั้น ส่วนมากไม่ใช่คนไทย เพราะการที่คนไทยคงจะไม่สะดวกด้วยเหตุหลายประการ กล่าวคือ ไทยเพิ่งจะริเริ่มทำการค้าทางทะเล ย่อมจะขาดความรู้และประสบการณ์ ไม่ชำนาญการเดินเรือในมหาสมุทร อีกทั้งการค้าขายกับคนต่างชาตินั้นจำเป็นต้องพูดภาษาให้เข้าใจกันกับอีกฝ่ายหนึ่งได้ จีนและเขานั้นทำการค้าเกือบทุกเมืองท่า และมีความชำนาญในการเดินเรือมานาน ไทยจึงใช้คนจีนทำการค้าทางตะวันออกของประเทศไทย และแลกเปลี่ยนการค้าทางด่านตะวันตก อันเป็นที่มาของกรมท่าชายและกรมท่าขวาในสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กรมท่าชายมีเจ้ากรมเป็นจีนมีตำแหน่งเป็น พระยาโชฎึกราชเศรษฐี ดูแลติดต่อการค้าทางด่านตะวันออก เช่น เขมร ญวน ฟิลิปปินส์ จีน ส่วนกรมท่าขวา มีเจ้ากรมเป็นแขกในตำแหน่ง พระยาจุฬาราชมนตรี ดูแลติดต่อการค้าทางตะวันตก นอกจากนี้ยังมีกรมท่ากลางซึ่งมีหน้าที่ดูแลกิจการค้าและติดต่อกับชาวยุโรป เจ้ากรมเหล่านี้จะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ

^๑ ยอร์ช วัต ; รายงานการค้าในกรุงสยาม อ้างใน ประวัติการทหารเรือไทย
พล.ร.ต.แซน ปัจจุบันนนท์ , หน้า ๓๔

^๒ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๓๔

ในกิจการค้าและภูษาตางประเทศจึงจะติดต่อกับคนต่างชาติได้สะดวก ดังนั้นจึงมีชาวต่างประเทศจำนวนมากไม่ยอมมารับราชการในไทยครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาจนได้รับตำแหน่งสูง ๆ ก็มี

สภาพการค้าทางทะเลของไทยยังคงเป็นเช่นสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยธนรัตนโกสินทร์ เมื่อ จอห์น ครอเฟิร์ด ทูตอังกฤษเข้ามาเจรจาทำสัญญาทางพระราชไมตรี และการค้ากับไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้บันทึกเกี่ยวกับสภาพการค้าของไทยในขณะนั้นว่า "ประเทศไทยติดต่อกับประเทศจีนมากที่สุด โดยใช้เรือสำเภารูปแบบจีน และโจคนจีนเป็นนายเรือ เรือสำเภาที่แล่นไปค้าขายยังประเทศจีนนั้นส่วนใหญ่อยู่ในเมืองไทย ..." มีสำเภาทั้งของไทยและของจีนแล่นทางค้าขายระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนเป็นจำนวนประมาณ ๑๕๐ ลำ ซึ่งคิดเป็นระวางบรรทุกสินค้าไทยประมาณ ๓๕,๐๐๐ ตัน ในจำนวนนี้มีเรือไทย ๘๑ ลำ ซึ่งมีระวางบรรทุกสินค้าประมาณ ๒๘,๕๐๐ ตัน เรือสำเภาที่ค่อในเมืองไทยนั้นไซ้ไม่เนื้อดีกว่าเรือสำเภาที่ค่อในเมืองจีนและถูกกว่าด้วย ทั้งนี้เป็นเพราะเมืองจีนขาดแคลนไม้เนื้อแข็ง เนื้อดี ๆ หัวหน้าช่างค่อเรือจะเป็นคนจีน ส่วนช่างลูกมือเป็นคนไทย มีหนึ่งค่อเรือขนาดใหญ่ไทยประมาณ ๒-๔ ลำ เรือเหล่านี้ไซ้คนจีนเป็นนายเรือและคนประจำเรือเกือบทั้งหมดจะมีคนไทยแล่นเรือบ้างก็แต่เรือที่แล่นไปค้าขายตามชายฝั่งทะเลของไทยหรือเมืองท่าไกล ๆ เช่น เขมร ชวน มลายู ชวา ไปไค้อย่างไกลที่สุดก็แต่เมืองกวางตุ้ง เพราะคนไทยถูกจำกัดเขตการค้าติดต่อกับชายแดนเดียวกับชาวยุโรปในประเทศจีน ส่วนการค้าตามชายฝั่งเมืองท่าไกลเคียงนั้น เรือสินค้าของไทยไปค้าขายประมาณปีละ ๒๐๐ ลำ ซึ่งมีระวางบรรทุกประมาณ ๒๕,๑๐๐ ตัน^๒

^๑ John Crawford, Journal of an Embassy to the Courts of Siam and Cochin china, Vol.I, (London: Henry Colburn and Richard Bently, 1830) P.154

^๒ Ibid., P. 158 - 166

พิจารณาจะเห็นว่า การเดินเรือค้าขายของไทยในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นกิจการที่ใหญ่โตมากจน จอห์น ครอเฟิล สรุปรว่า "กรุงเทพฯ เป็นท่าเรือที่ใหญ่โตแห่งหนึ่งทางภาคเอเชีย หากไม่นับเมืองท่าเรือของประเทศที่อยู่ในความครอบครองของยุโรปแล้ว ก็มีท่าเรือเมืองกวางตุ้งแห่งเดียวเท่านั้นที่ใหญ่โตกว่าท่าเรือกรุงเทพฯ ..."^๑ ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนี้ การค้าทางทะเลได้รับความเอาใจใส่ส่งเสริมมาก กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์^๒ ทรงกำกับกรมท่า และด้วยพระปรีชาสามารถของพระองค์ทำให้การค้าในสมัยนั้นเจริญรุ่งเรือง มีเงินกำไรเข้าท้องพระคลังปีละมาก ๆ และผลพลอยได้ที่สำคัญก็คือ เรือสินค้าเหล่านั้นจะเป็นกำลังแก่งองทัพเรือของประเทศในยามสงครามอีกด้วย ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนี้การป้องกันประเทศทางคานทะเลจึงมั่นคงกว่ารัชกาลก่อน ๆ

คนไทยสามารถต่อเรือขึ้นใช้เองมาตั้งแต่โบราณแล้ว ในสมัยอยุธยาการค้าเรือได้รับอิทธิพลจากประเทศต่าง ๆ ที่มาติดต่อค้าขาย นอกจากเรือสำเภาจีนที่ต่อกันเป็นพื้นแล้ว ยังได้ต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่งขึ้นใช้ด้วย มีหลักฐานจากจดหมายเหตุของ บาคหลวง เกอซัวส์ กล่าวถึงการค้าทางทะเลของไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเอาไว้ว่า "ในแม่น้ำเต็มไปด้วยเรือของฝรั่งเศส อังกฤษ วัลันดา จีน ญี่ปุ่น และไทย และยังมีเรือใหญ่ขึ้นอีกเป็นจำนวนมากแทบจะนับมิถวน พระเจ้ากรุงสยามกำลังทรงดำริจะสร้างกำปั่นแบบฝรั่งมีกำปั่นที่กวานลงน้ำแล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้ ๓ ลำ ..."^๓ การต่อเรือรุ่งเรืองมากแต่เป็นการต่อเรือหลวงเพื่อที่จะใช้เรือเหล่านั้นสำหรับไปค้าขายทางทะเล เมื่อยามมีศึกสงครามจึงจะเกณฑ์เรือเหล่านั้นมาใช้ในราชการทัพ มาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งเป็นสมัยที่ชาวประเทศตะวันตกหลังโกลมาสู่ตะวันออกมากขึ้นอีกครั้งหนึ่ง มาค้าขายมา

^๑ Ibid., P. 166 - 167

^๒ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ

^๓ บาคหลวง เกอซัวส์, จดหมายเหตุรายวัน, แปลจาก Journal du Voyage de Siam ของ M.de Choisy โดยหลวงสันธานวิทยาลัย (กำจาย พลงกูร) (พระนคร : โรงพิมพ์

เจริญสัมพันธไมตรี ตลอดจนแสวงหาอาณาเขตบ้าง และไถ่เข้ามาสู่ไทยด้วย วิเทโศบาย
 ของประเทศไทยจึงต้องเปลี่ยนไปตามเหตุการณ์และต่องำเนินถึงการป้องกันประเทศทางคาน
 ทะเลมากขึ้น พระองค์ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีเรือรบที่แท้จริงไว้ป้องกันประเทศและ
 ไต่เริ่มทำนุบำรุงกองทัพเรือ มีการต่อเรือกำปั่นใบตามแบบตะวันตกขึ้นหลายสิบลำเพื่อใช้เป็น
 เรือรบและยังได้เสริมกำลังป้องกันรักษาฝั่งทะเลด้วย

สาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงทำนุบำรุงการทหารและจัด
 การป้องกันประเทศอย่างเข้มแข็งนั้น นอกจากจะเป็นพระราชกรณียกิจตามปรกติแล้ว ยังมี
 สาเหตุสำคัญอื่นอีกคือ เจ้านุวงศ์แห่งเวียงจันทร์โคกการกบฏขึ้น ไทยได้ปราบกบฏลง
 อย่างราบคาบ แต่ขณะปราบนั้นญวนได้เข้าแทรกแซง แม่ทัพไทยคือ พระยาราชสุภาวดี^๑
 ได้ลงญวนไปมาเสียเป็นจำนวนมาก ทำให้พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระ
 หวังพระทัยคิดว่า ญวนคงโกรธและอาจก่อศึกสงครามได้ ทรงพระราชดำริว่า "จะไว้ใจ
 ทางทะเลไม่ได้"^๒ ประกอบกับในขณะนั้นอังกฤษเกิดพิพาทอยู่กับจีน พระบาทสมเด็จพระนั่ง
 เกล้าเจ้าอยู่หัวทรงระแวงว่า อังกฤษอาจมารุกรานและบีบบังคับไทยเช่นเดียวกับจีน
 บ้าง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทำนุบำรุงกิจการทหารเรือขึ้น โดยให้ทรงจัดให้
 สร้างเรือรบขึ้นทั้งขนาดย่อมและขนาดใหญ่ กล่าวโดยแยกประเภทได้ ๓ ประเภท คือ
 เรือสำหรับแม่น้ำประเภทหนึ่ง เรือสำหรับอ่าว และทะเลประเภทหนึ่ง และเรือกำปั่นแล่น
 ใบในทะเลอีกประเภทหนึ่ง

เรือสำหรับใช้ในแม่น้ำเป็นพวกเรือยาวทำเป็น เรือกิ่ง เรือเอกไชย เรือรูป
 สัตว์ เรือตรี เรือกราย เป็นเรือขบวนพยุหยาตราและใช้เป็นยานพาหนะสำหรับยกกองทัพ
 โดยทางชลมารค ตามแบบโบราณ ปรากฏตามหลักฐานได้สร้างในรัชกาลนี้รวม ๒๐ ลำ
 รวมกับเรือที่สร้างในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จำนวน ๒๗ ลำ และ

^๑ ตอมาโคเลื่อนเป็นเจ้าพระยาราชสุภาวดี

^๒ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓,

และในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยอีก ๒ ลำ รวมทั้งสิ้น ๔๕ ลำ ๑

เรือสำหรับที่ใช้ในอ่าวและทะเลนั้น เรียกว่ากำปั่นแปลง ใน พ.ศ. ๒๓๗๑ (ค.ศ. ๑๘๒๘) โปรดให้เจ้าพระยามหานครศรีธรรมราช (น้อย) ซึ่งมีความชำนาญในการต่อเรือคิกตอเรือรบขึ้นเป็นตัวอย่างให้ใช้ไต่ทั้งในแม่น้ำและทะเล เจ้าพระยามหานครศรีธรรมราชจึงต่อเรือกำปั่นแปลงขึ้นลำหนึ่ง ขนาดยาว ๑๑ วา กว้าง ๕ ศอก ๑ คืบ หัวเรือเป็นเสาปลูก ท้ายเป็นแบบกำปั่น มีใบขับเคลอนและมีหลักแจวทั้ง ๒ ข้าง ตลอดลำสำหรับแจวในแม่น้ำลำคลอง เรือนี้ได้รับพระราชทานนามว่า "มหาพิชัยฤกษ์" ต่อมาก็ก่อตั้งข้าราชการผู้ใหญ่และเจ้าภาษีอากรให้ช่วยกันต่อเรือแบบนี้อีก ๓๐ ลำ โดยพระราชทานเงินช่วยค่าแรงในการต่อเรือลำละ ๓๐ ชั่ง เรือทั้ง ๓๐ ลำนั้นได้รับพระราชทานนามคลองกันดังนี้

๑. เรือไชยเฉลิมกรุง	๑๖. เรือเทียวอุทก
๒. เรือบำรุงศาสนา	๑๗. เรือกระหนกจาม
๓. เรืออาสาสูสมร	๑๘. เรือทรมคะนอง
๔. เรือขจรจบแดน	๑๙. เรือผยองสมุทร
๕. เรือแล่นเลียบลม	๒๐. เรือประทุมสุ เมืองพาด
๖. เรืออุคมเกษะ	๒๑. เรือบำรุงราษฎร์
๗. เรือชนะจึงชัย	๒๒. เรือจักรอมเรนทร์
๘. เรือบรรลัษชาติ	๒๓. เรือกระเวนวารี

๑ กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ, หมวด ๑ กองทัพเรือและหน่วยต่าง ๆ "ประวัติกองทัพเรืออย่างย่อ" (ไม่ได้จัดพิมพ์)

- ๘. เรือพลิกเลอสรวง
- ๑๐. เรือทะเลกลางถนน
- ๑๑. เรือประจัญใจหมัพ
- ๑๒. เรือจับโจรหมัพ
- ๑๓. เรือบินนอรรถเพ
- ๑๔. เรือคดปลองกลน
- ๑๕. เรือฝันชลเชียว
- ๒๔. เรือกรีเพ็ดผาฏ
- ๒๕. เรือพรหมาสตรนารายณ
- ๒๖. เรือลอยชายเขาเมือง
- ๒๗. เรือกระเคื่องบุญฤทธิ์
- ๒๘. เรือพานิชภิเษก
- ๒๙. เรือเนกเทพคาสรรค
- ๓๐. เรือมหันตมกค

เรือเหล่านี้โปรดให้ปลูกโรง เก็บรักษาไว้ที่ริมคลองบางกอกใหญ่บาง คลองมหา-
 นาคบาง กอมา พ.ศ. ๒๓๗๗ (ค.ศ. ๑๘๓๔) โปรดให้เจ้าพระยาพระคลัง (ทิศ บุนนาค
 กอมา เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์) เป็นผู้อำนวยการต่อเรือกำปั่นแปลงชนิด
 เดียวกัน แต่แก้ไขแบบใหม่ป้อมอย่าง เรือรบของญวนเรียกว่า "เรือป้อมอย่างญวน" มีขนาด
 ย่อมกว่าชนิดแรก เจ้าพระยาพระคลังได้ขอแรงให้บรรดาข้าราชการผู้ใหญ่และเจ้าอาบอการ
 ช่วยกันต่อเรือแบบนี้อีกรวม ๔๐ ลำ โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทาน
 เงินช่วยค่าแรงต่อเรือลำละ ๒๐ ชั่ง เสร็จแล้วเก็บไว้ในกรุงเทพฯ ๖๐ ลำ ที่คลองสารพงษ์
 อีก ๔๐ ลำ ส่งไปสำรวจราชการตามหัวเมือง^๒ เช่นสมุทรสงคราม, สาครบบุรี, ฉะเชิง-
 เทรา นอกจากนี้ยังมีเรือกำปั่นแปลงที่สร้างขึ้นเฉพาะลำ เช่น "เรืออมรแมนสวรรค์"
 สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ เจ้าพระยาบวรบุรีศรีธรรมราช (นอย เป็นผู้ต่อถวายสำหรับใช้เป็น
 เรือพระที่นั่ง เรือลำนี้ต่อที่เมืองนครศรีธรรมราช เป็นเรือกำปั่นแปลงปากกว้าง ๓ วา
 ต่ออย่างประณีตวิจิตรงดงามมาก มีการสลักลวดลายและทำลายรดน้ำโดยช่างฝีมือที่มีชื่อเสียง
 ใช้เวลาเกือบ ๗ ปี จึงแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๓๘๒ (ค.ศ. ๑๘๓๙) พอที่เกิดจลาจลทางมกษ-

^๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓
^๒ เรืองเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

โต จึงโปรดให้พระยาศรีพัฒนรัตนราชโกศลคุมศิษย์เป็นแม่ทัพเรือไปปราบพวกเจ้าแขกที่กอกการจราจลและไซเรือนี้เห็นเรือสำหรับแม่ทัพ

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ หลวงนายสิทธิ (ชวงบุญนาค) คุมมาเป็นแม่ทัพเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) ร่วมคิดกับฝรั่งสร้างเรือกำปั่นแล่นใบในทะเลขึ้น เป็นเรือกำปั่นรบสำหรับรบและลาดตระเวนตามชายฝั่งทะเล เรือชนิดนี้ลำแรกก่อสร้างสำเร็จใน พ.ศ. ๒๓๓๘ (ค.ศ. ๑๘๓๕) มีชื่อว่า "เรือแกลวกลางสมุทร" (Ariel) เป็นเรือกำปั่นใบลำแรกที่ก่อโดยคนไทย เป็นเรือใหญ่ขนาด ๑๑๐ ตัน มีอาวุธปืนใหญ่ ๖ กระบอก (ปี พ.ศ. ๒๓๓๘ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงซื้อเรือแบบยุโรป ชื่อ Royal Adelaide สำเร็จก่อนแล้ว แต่เป็นเรือสินค้าขนาดเล็ก) ๓) โปรดให้รวมราชการทัพปราบเจ้าแขกที่กอกการจลาจลใน พ.ศ. ๒๓๔๒ ควบคู่ไปพร้อมกับหลวงนายสิทธิยังได้ซื้อเรือกำปั่นใบ ชื่อ ระเบิดบัวแก้ว, จีนคากวงแก้ว และวิทยาคม ฯลฯ

๑ พล.ร.ค. แชน ปัจจุบันท์, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๔ และ ๑๖๐

๒ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาถนอมพิทยางกูร, ประวัติสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ก่อนเป็นเจ้าพระยาจักร์ (พระนคร: โรงพิมพ์ พระจันทร์, ๒๔๕๓) หน้า ๗

๓ Gutschlaff, "Journal of a Residence in Siam, and a Voyage Along the Coast of China to Manch on Tartary", The Chinese Repository 1832, I, p, 19 as quoted in William L. Cowan, "The Role of Prince Chuthamani..." J.S.S IV (January, 1967), p. 46.

การที่หลวงนายสิทธิ์มีความรู้ถึงขั้นสามารถต่อเรือกำปั่นแล่นใบแบบฝรั่งได้นั้นก็เพราะในสมัยนั้นบรรดาชาวต่างประเทศได้พากันหลั่งไหลเข้ามาเมืองไทยมากขึ้น นอกจากพวกที่เขามาค้าขายเรื่องเกี่ยวกับการเมืองการศานแล้วก็มีพวกคณะสอนศาสนาจากต่างประเทศ เข้ามามากมายหลายพวกหลายคณะ โดยเฉพาะพวกมิชชันนารีอเมริกันนั้น

....มีปกติเป็นคนตรงและมีธรรมะ ไม่เคยแทรกแซงในกิจการงานเมืองหรือก่อความวุ่นวายอย่างใดให้แก่ไทยเลย พวกเขายูกับไทยประการหนึ่งว่าเป็นคนไทย... คราวใดมีเรื่องยุ่งยากอันใดเกิดขึ้น มิชชันนารีอเมริกันก็ได้ให้ความช่วยเหลืออย่างดีเลิศหลายครั้ง ภัยเหตุคนไทยจึงรักและนับถือพวกมิชชันนารีอเมริกันมาช้านาน ทั้งอเมริกันยังได้สอนอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่างให้แก่ไทยอีกด้วย

พวกมิชชันนารีอเมริกันเป็นพวกที่มีความรู้ในวิชาการสาขาต่าง ๆ อย่างดี และเต็มใจที่จะช่วยเหลือแนะนำและสอนวิชาเหล่านั้นแก่คนไทย ส่วนมากมีความรู้ทางแพทย์ และรับรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้แก่คนไทยโดยทั่วไป คนไทยจึงมักเรียกพวกมิชชันนารีอเมริกันว่า "หมอ" ทั้ง ๆ ที่บางคนมิได้สำเร็จวิชาทางแพทย์มา มิชชันนารีอเมริกันที่สำเร็จทางแพทย์ - ศาสตร์บัณฑิตนั้น มี หมอกิตส์ลัฟ (Charles Gutzlaff) หมออะบีล (David Abeel) หมอปลัดดีเลย์ (Daniel Beech Bradley) หมอเทา (Samuel Reynold House) แคมิชชันนารี ยอห์น ฮัสเสท ชันคเลอร์ (John Hasset Chandler) นั้นมิได้เป็นแพทย์ คนไทยก็เรียกว่า "หมอจันคะเล" ไปด้วย หมอชันคเลอร์นี้เป็นอเมริกันคนแรก ที่มาเริ่มงานเครื่องจักรกลไถในเมืองไทยขึ้นเป็นครั้งแรก

---

* พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว , พระคำวดี อ่างใน ขุนวิจิตรมาตรา , สัมพันธภาพระหว่างไทยอเมริกัน (พระนคร : โรงพิมพ์สวนทองถิ่น, ๒๕๐๖) หน้า *

เป็นผู้เชี่ยวชาญวิชา เครื่องจักรกลไก และเป็นครูของเจ้าฟ้าน้อย (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) และหลวงนายสิทธิ์ ท่านผู้นี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับให้คำแนะนำในการต่อเรือกลไฟในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งเรือสยามอรสมุผลและเรืออาสาเวียงจันทน์ นอกจากนี้ยังมีความรู้ทางวิชาคำนวณดาราศาสตร์และโหราศาสตร์ เป็นผู้แนะนำวิชาดังกล่าวตามแบบฝรั่งแก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ คุ้ม

โดยเหตุที่บาทหลวงคณะนี้ได้ใช้ความรู้ในการติดต่อกับเจ้านายไทยได้เป็นอย่างดี จึงทำให้เจ้านายบางพระองค์และข้าราชการบางท่านสนใจศึกษาภาษาอังกฤษและวิชาการใหม่ ๆ จากมิชชันนารีอเมริกันมากขึ้น หลวงนายสิทธิ์ได้ศึกษาการต่อเรือจนเป็นกำลังสำคัญในกิจการทหารเรือในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ (พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) นั้น ได้ทรงศึกษาวิชาดาราศาสตร์ เคมีเรือ วิชาช่างกลจนได้ตั้งโรงเรียนเครื่องจักรกลเป็นแห่งแรก ใน พ.ศ. ๒๓๘๗ (ค.ศ. ๑๘๔๔)^๒ หลังจากสร้างโรงจักรกลแล้ว สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ก็ทรงพยายามศึกษาเล่าเรียนวิชาจักรกลกับหมอบันตันเคเล จน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๖) พระองค์ได้ประดิษฐ์เครื่องจักรไอน้ำใช้เป็นที่แรกในสยาม^๓ และต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๙๐ (ค.ศ. ๑๘๔๗) พระองค์ได้สร้างเรือกลไฟขึ้นเป็นลำแรกและได้ทดลองแล่นไปมาในแม่น้ำเจ้าพระยา นับเป็นความสำเร็จอันยิ่งใหญ่เลื่องลือจนหนังสือพิมพ์ The New York Tribune ได้นำบทความในหนังสือพิมพ์ Singapore Free Press ฉบับลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๓๙๑ (ค.ศ. ๑๘๔๘) ไปตีพิมพ์อีกครั้งหนึ่งใน พ.ศ. ๒๓๙๒ มีความกล่าวสรรเสริญพระองค์ว่า

^๑ ขุนวิจิตรมาตรา, สัมพันธภาพระหว่าง ไทย-อเมริกัน, หน้า ๘๒๘

^๒ S.J. Smith ; ed , The Siam Repository , I (1869) , P.328

^๓ Cowan , op. cit . p.46

มีพระหัตถ์แม่แต่ในส่วนที่ละเอียดที่สุดของ เครื่องจักร สมควรจะได้รับคำชมเชย
อย่างยิ่ง และให้พระเกียรติอย่างยิ่งแก่พระองค์ผู้สร้าง ซึ่งโปรดให้จัดการสร้าง
ทุกชิ้นส่วนภายใต้การดูแลของพระองค์อย่างใกล้ชิด และการตรวจตราอย่างสม่ำเสมอ
เครื่องจักรที่สร้างโดยคนงานที่ใคร่เรียนด้วยตนเองและแม่เหล็กเล็กและ
ขาราชการบริวารของพระองค์ทั้งสิ้น ๑

ทรงมีความรู้ในวิชาการศึกษาเรื่องอย่างดี เรื่องกำปั่นใบที่ต่อโดยอยู่ของพระองค์คือ เรื่องพุทธอำนาจ
เรื่องราชฤทธิ์ เรื่องพุทธสิ่งหาสน ฯลฯ เป็นต้น

เรือรบหลวงในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีทั้งหมดประมาณ
๒๐๐ ลำเศษ นอกจากนี้ยังมีเรือรบของสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ สมเด็จพระเจ้า
พระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ และขุนนางอื่น ๆ อีก จึงปรากฏว่ากิจการทางเรือได้เจริญขึ้นอย่าง
รวดเร็ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงโฆทหารเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายเรือ คือ
ทำหน้าที่ในการสร้างเรือ และซ่อมเรือที่ชำรุด เก็บรักษา และเป็นลูกเรือเมื่อมีราชการ
พระองค์จึงโปรดฯ ให้ยกทหารฝ่ายบกจากกรมกองต่าง ๆ เช่น กรมแสง กองทหารมริน
กองอุหลวง กรมอาสาจาม กรมฝรั่งแม่นปืน มาใช้ทางเรือ ๒ แต่ยังไม่เรียกว่า
"ทหารเรือ" เพราะเวลาจะบรรจุคนลงเรือก็เกณฑ์ทหารฝ่ายบกมาลงเรือ หมดหน้าที่แล้ว
ก็ถูกส่งกลับประจำกรมกองตามเดิม ยังไม่มีการเรียกวิทยวิธีทางเรือโดยตรง มีแต่การฝึก

ศูนย์วิทยวิธีวิทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ "A Royal Siamese Mechanist" The New York Tribune, April 7, 1849, p.2 as quoted in Cowan, op.cit, p. 46

๒ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสอธิบายเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน, หน้า ๔๔-๔๕

กำลังพิพากษาหรือแจวเท่านั้น แต่อย่างไรก็ดี การต่อเรือในสมัยนี้ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกิจการทหารเรือในเวลาต่อมา

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้ นอกจากพระมหากษัตริย์ผู้ทรงสนพระราชหฤทัยในการศึกสงคราม และการค้าทางทะเลแล้ว บุคคลที่เป็นหัวแรงสำคัญในการทำนุบำรุงการทหารเรือ ก็คือสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ซึ่งทรงโปรดการทหารเรือ และทรงศึกษาค้นคว้าการมากอนแล้ว เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นครองราชย์ใหม่ ๆ นั้น สมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนอิศเรศรังสรรค์ทรงได้รับมอบหมายให้จัดการเกี่ยวกับกิจการทหารเรือและทหารปืนใหญ่ จึงทรงวางแผนการที่จะสร้างเรือรบแบบทันสมัยด้วยการพยายามส่งนักเรียนไทยไปศึกษาวิชาการต่อเรือที่ประเทศอังกฤษ และจะสร้างเมืองชายทะเลหลายเมือง เป็นเมืองท่าเรือ และเมืองป้อม นอกเหนือจากเมืองสมุทรปราการ แผนการเหล่านี้ไม่ได้รับพระบรมราชานุญาตให้ดำเนินการได้ เพราะเป็นโครงการใหญ่ที่ต้องใช้เงินจำนวนมาก แต่พระองค์คงจะคิดทรงจัดการเกี่ยวกับกิจการทหารเรือเรื่อยมา เช่น ควบคุมการสร้างป้อมปราการ และเกณฑ์ทหารฝึกหัดอาวุธปืนใหญ่ จนมีความสามารถเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยถึงกับทรงแต่งตั้งให้เป็นแม่ทัพใหญ่ยกทัพเรือไปตีเมืองบันทายมาตใน พ.ศ. ๒๓๘๔ (ค.ศ. ๑๘๔๑) ทรงใช้เรือกำปั่น "พุทธอำนาจ" ที่พระองค์ทรงอำนวยการต่อเองเป็นเรือธง (เรือนำทัพ) ในครั้งนั้น จมื่นไวยวรนาถ^๒ เป็นแม่ทัพหน้าไปช่วยเรือ "เทพโกสินทร์"^๓ จมื่นไวยวรนาถผู้มีความรักและเห็นความสำคัญของการทหารเรืออย่างมาก นอกจากจะต่อเรือและเป็นแม่ทัพแล้วต่อมายังได้เป็นผู้บัญชาการทหารเรือกับพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

^๑ หอสมุดแห่งชาติ , "หมายรับสั่ง รัชกาลที่ ๓ , สมุดไทย สิ้นคืนสอขาว ,

เล่มที่ ๔ , เรื่องเกณฑ์คนพลเรือให้ฝึกยิงปืนใหญ่

^๒ ชวง บุนนาค ต่อมาเป็นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

^๓ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ , พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ , หน้า ๒๔๕

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. ๒๓๘๔ (ค.ศ. ๑๘๔๑) นั้น ไททรงอภิเษกสมรสกับพระเจ้านองยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ขึ้นเป็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และให้ทรงประทับ ณ พระราชวังบวรสถานมงคล พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีความสนพระทัยในความเจริญของกองทัพเรือมาก และมุ่งหมายที่จะให้เจริญทัดเทียมกับต่างประเทศ เพราะพระองค์ไททรงตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้นและอาจกระทบกระทั่งกันได้ ทรงเห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ไททรงศึกษาวิชาการทหารเรือ เคมีเรือ และต่อเรือมาก่อนแล้ว น่าจะเป็นบุคคลที่สามารถสร้างความเจริญให้แก่การทหารเรือได้ จึงโปรดให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรงตำแหน่งเป็น "ผู้บัญชาการทหารเรือวังหน้า" นับเป็นผู้บังคับบัญชาพระองค์แรกของทหารเรือ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดกิจการทหารเรือมากจึงตั้งพระทัยทำนุบำรุงอย่างจริงจัง โปรดที่จะรับสั่งเกี่ยวกับเรื่องเรือกับคนที่มีควมสนใจในเรื่องเรือด้วยกัน เคยทรงรับสั่งกับ เซอร์ จอห์น เบาริง ว่าประเทศไทยสามารถสร้างเรือกำปั่นได้เองในราคาตันละ ๑๐ ปอนด์อังกฤษ และขณะที่ เซอร์ จอห์น เบาริง เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีและทำสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทย ใน พ.ศ. ๒๓๘๘ (ค.ศ. ๑๘๔๕) นั้น สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวกำลังทรงอำนวยการต่อเรือกำปั่นใบเก๋งหนัก ๗๐๐ ตัน สำหรับแล่นทำการค้ากับเมืองจีน^๑ ทรงเป็นผู้นำในเรื่องเรือแบบทันสมัย พระองค์ทรงเป็นคนไทยพระองค์แรกที่เป็นเจ้าของเรือกำปั่นที่ทำด้วยเหล็กทั้งลำ "เรือมงคลราชภักดิ์" เป็นเรือสกุณเนอร์ (Schooner) ขนาด ๑๐๐ ตัน เดิมเป็นเรือของชาวอเมริกัน พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงซื้อมาแล้วดัดแปลงใช้เป็นเรือรบ และเรือพระที่นั่งของพระองค์ เรือลำนี้เป็นที่เลื่อมใสมากแก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีความปรารถนาจะได้เรือเช่นนี้ไว้มาก ทรงมีพระราชหัตถเลขาไปถึงพระยามนตรีสุริยวงศ์ราชทูตไทยที่ไปเจริญทางพระราชไมตรีกับกรุงอังกฤษเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ (ค.ศ. ๑๘๕๗) มีข้อความตอนหนึ่งว่า "...เรือพระที่นั่งสกุณเนอร์มงคลราชภักดิ์ของวังหน้านั้น เขาเลื่อมใสมากสรรเสริญว่าหมกจกคงความคึกเรือใครสู้ไม่ได้ ถ้าท่านทูตท่านทูตได้ไปเมืองลอนดอนซึ่งที่ ถ้าสม

¹ Sir John Dowring, THE KINGDOM AND PEOPLE OF SIAM vol. II (London : Oxford University Press, 1969) P.325

จะคิดอ่านหาเรือกำปั่นสกลเนอรที่ทำด้วยเหล็กยอม ๆ ให้ข้าพเจ้าใช้เล่นสักลำหนึ่งจะได้ฤ
 ไม้..."^๑ เรือที่พระยามนตรีสุริยวงศ์ติดต่อกับอยู่ในประเทศอังกฤษให้สร้างถวายในครั้งนั้น
 เข้าใจว่าจะเป็น "เรือเสด็จสหายไมตรี" ซึ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นเรือสกลเนอร-
 ยอชท์ตัวเรือเป็นหลัก เป็นเรือมิ่งเคยนำออกไปรับราชทูตกรุงปรัสเซียเข้ามาทำหนังสือ
 สัญญาทางพระราชไมตรีและการค้าใน พ.ศ. ๒๔๐๔ และจากข้อความในจดหมายฉบับเดียว
 กันนี้ แสดงให้เห็นว่า ในสมัยนั้นวังหลวงและวังหน้ามีความสนใจและแข่งกันอยู่ในที่ในค่าน
 การสะสมเรือรบที่มีสมรรถภาพสูงและทันสมัยอันเป็นเหตุให้กิจการเกี่ยวกับเรือเดินทะเลใน
 ประเทศไทยในสมัยนั้นเจริญก้าวหน้าขึ้นจากเดิมอย่างรวดเร็ว

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในกิจการทหารเรือ
 แบบตะวันตกมาก เมื่อมีเรือรบต่างประเทศเข้ามาเยี่ยมเมืองไทยคราวใด พระองค์จะ
 ต้องเสด็จไปเยี่ยมเยือนเรือรบเหล่านั้นเพื่อศึกษาและจกจำการจัดระเบียบต่าง ๆ ตลอดจน
 การตกแต่งเรือรบเหล่านั้น และนำมาเป็นแบบปฏิบัติในเรือของพระองค์ จนเรือของพระ-
 องค์ได้รับคำชมเชยจากชาวไทยและชาวต่างประเทศเสมอ เช่น เรือยงยศอโยธินยา
 (Impregnable) ได้เดินทางไปถึงสิงคโปร์ใน พ.ศ. ๒๔๐๘ (ค.ศ. ๑๘๖๖) ได้รับคำ
 ชมเชยจากบรรดาข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในเมืองสิงคโปร์ว่า

"ว่าด้วยเรือรบกลไฟสยามชื่อ อิมเปรกเนเบอ (เรือยงยศอโยธินยา) ...
 เป็นเรือสำแดงฝีมือและความรุ่งเรืองแห่งสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม และเป็นที่ยกย่อง
 ของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นด้วย เพราะเรือนี้เขาทำตามแบบของหลวง
 ประทานจึงคึกคัก เขาพากันสรรเสริญคนประจำเรือว่า เลื่อนสาสะอาดและความประพฤติ
 ก็ดีด้วย เมื่อยิงปืนสลุดนั้นฟังเสียงปืนที่ยิงสม่ำเสมอไม่ช้าไม่เร็วกว่ากันพอไครยะ ๒๐ นัค
 ..."^๒

---

^๑ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชหัตถเลขารวมครั้งที่ ๕
 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๓๘) ฉบับที่ ๒๐ , หน้า ๕๕
^๒ Bradley, Bangkok Recorder, เล่มที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๐๘ , หน้า ๖๘

การไปอวตงไทยของ เรือยงยศโยชนียาครั้งนั้นได้สร้างชื่อเสียงให้กับทหารไทยมาก ครั้งนั้นธงไทยโคมิโอกาสถูกชักขึ้นที่ป้อมแคนนิ่ง (Fort Canning) พร้อมกับธงของอังกฤษ ไทยมีสิทธิที่จะภาคภูมิใจได้เต็มที่ เพราะเป็นเรือที่ต่อโดยฝีมือคนไทย แต่ผู้บังคับการเรือนี้เอง เป็นชาวต่างประเทศ คือ กัปตันวอลรันด (Walrond) ทั้งนี้เพราะการทหารเรือไทยในสมัยนั้นยังขาดองค์บุคคลที่จะเป็นนายเรือ เรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีและได้ทรงพยายามส่งสอนให้คนไทยรู้จักการเดินเรือ จนสามารถเป็นผู้บังคับการเรือได้เป็นบางคน เช่น ขุนปริชาชาวุฒุมุทฺร ชื่อเดิมว่า กิติ เป็นผู้บังคับการเรือลำหนึ่งของพระองค์ พระองค์ทรงเป็นผู้ส่งสอนทั้งวิชาการเดินเรือและภาษาอังกฤษ ทรงสนับสนุนให้ข้าราชการบริพารของพระองค์ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่ทันสมัย ให้มีประสบการณ์มากเพื่อจะได้มีทัศนคติที่กว้างขวางโดยเปิดโอกาสให้ไปต่างประเทศบาง ขุนปริชาชาวุฒุมุทฺรนั้นเคยไปถึงเมืองสิงคโปร์และชวา และเมื่อ เซอร์ จอห์น เบาริง (Sir John Bowring) เขามาทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีนั้น นอกจากพระองค์จะได้เสด็จไปเยี่ยมถึงเรือแรทเลอร์ (Rattler) ของเซอร์ จอห์น เบาริง ด้วยพระองค์เองแล้ว ยังได้โปรดให้ขุนปริชาชาวุฒุมุทฺรได้มีโอกาสไปเยี่ยมเยี่ยมบ้าง และได้ไปเที่ยวตรวจดูเรือขอกูเครื่องจักรเรือลำนั้นด้วยความสนใจ ซึ่งท่านราษฎรก็ได้ให้การต้อนรับและสนทนาอยู่ควยประมาณ ๒ ชั่วโมง ท่านสนใจในตัวขุนปริชาชาวุฒุมุทฺรมาก ไคชมเขยไว้ในบันทึกของท่านว่า " เป็นคนไทยที่ฉลาดเฉลียวคนหนึ่ง " ๒

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีเรือต่อเรือของพระองค์เองมาตั้งแต่ก่อนขึ้นครองราชย์ร่วมกับสมเด็จพระเชษฐาธิราช กูเดิมนี้คงจะอยู่ทางฝั่งธนบุรีใกล้พระราชวังเดิมที่ประทับ ต่อมาเมื่อทรงรับอภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์พระเกียรติยศเสมอพระเจ้าแผ่นดินแล้ว ได้ทรงย้ายมาประทับที่พระราชวังบวรสถานมงคล และทรงสร้างเรือขนาดใหญ่ที่ริมฝั่งแม่น้ำคานไคของท่าหนักแพ คือ บริเวณที่คิงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในปัจจุบันนี้ ๒

๑ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๒๔
๒ Bowring , Op.cit Vol. II , หน้า ๒๕๑
๓ พล.ร.ค.แชน ปัจจุบัน , เรื่องเดิม , หน้า ๒๕๖

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เป็น
 ผู้บัญชาการทหารฝ่ายเรือ แยกทรงกำกับเฉพาะการทหารเรือฝ่ายวังหน้าเท่านั้น ส่วนการทหาร
 เรือหน่วยอื่นที่มีโดยขึ้นกับวังหน้านั้นให้ขึ้นกับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค ต่อมาเป็นสมเด็จพระ
 เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์) สมุหพระกลาโหม ผู้ซึ่งมีความสามารถในกิจการทางทะเลและ
 การต่อเรือความคู่มากับพระองค์

เนื่องจากสมัยนั้นประเทศไทยติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้นกว่าสมัยก่อนทั้งในทางการ
 เมืองและการค้าขาย จึงมีผลให้กิจการทางทะเลและการทหารเรือไทยได้รับการปรับปรุงให้เข้มแข็ง
 ขึ้นด้วย เพื่อป้องกันอาณาเขตของประเทศในนั้นคง ไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลง เรือรบจากกำปั่นรบใบ
 ใบมด เป็นกำปั่นรบกลไฟ และเรือรบกลไฟชนิดใช้จักรข้างบ้างจักรท้ายบ้าง ใน พ.ศ. ๒๓๘๘
 (ค.ศ. ๑๘๔๕) เจ้าพระยาสุรวงศ์ไวยวัฒน์ เมื่อครั้งยังเป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ได้อำนาจการต่อ
 เรือกลไฟลำแรกได้สำเร็จโดยฝีมือคนไทย คือ เรือสยามอรสมพล (Royal Siamese Seat)
 โดยโทมนธันคเลอร (J.H. Chandler) ซึ่งเครื่องจักรกลไฟจากนิวบอร์คสหรัฐอเมริกา
 เข้ามา เรือลำนี้ถือเป็นเรือพระที่นั่งขอม ๆ เป็นเรือไมกลไฟค์อยู่ในประเภทเรือยอชท์ ไม่เป็น
 ไทย จึงไม่ได้ว่าเป็นเรือรบ เป็นเรือพระที่นั่งกลไฟค์ธรรมดา ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๐๑ (ค.ศ. ๑๘๕๘)
 พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต่อเรือกลไฟ ชื่อ "อาสาวคีร์ส" (Sherry Wine)
 ได้สำเร็จ เป็นเรือไมกลไฟค์ชนิดเรือยอชท์ใช้จักรท้าย ยาว ๑๒๐ ฟุต มีปืนใหญ่ ๖ กระบอก ใช้เป็น
 เรือรบของวังหน้า และทรงต่อเรือกลไฟไว้ใช้ในราชการวังหน้าอีกหลายลำ เช่น เรือหยงศอโยชนียา
 เรือกาปรระภา เป็นต้น ส่วนทางวังหลวง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ส่ง
 ต่อเรือกลไฟห้าควยเหล็กกลวงจากประเทศอังกฤษลำหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๐๐ ชื่อว่า เรือเสัพยสหยา
 โมคคี นอกจากนี้ก็มีเรือที่ต่อภายในประเทศเป็นเรือพระที่นั่งสองปล่อง ชื่อ เรืออรรคราชมงคล
 และเรือพระที่นั่งรองชื่อ เรืออรรคเรศรัตนาศน์ ซึ่งรัฐบาลฝรั่งเศสส่งเข้ามาถวาย เรือทั้งสอง
 นี้เป็นเรือชนิดจักรข้าง ส่วนเรือกำปั่นกลไฟค์ชนิดจักรท้ายที่ต่อขึ้นก็คือ เรือราญรุกไฟร์ กับเรือสยามมู-
 สกัมภ

กำลังทาง เรือของไทยในสมัยนั้นนับว่าเข้มแข็งพอสมควร เพราะนอกจากเรือพระที่นั่งและเรือรบในสังกัดราชการโดยตรงแล้ว ยังมีเรือของเจ้านายและขุนนางอื่น ๆ อีก เช่น เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) พระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) เป็นต้น

เรือในสมัยนั้นส่วนใหญ่คือในประเทศไทย อูตเรือที่มีชื่อเสียง นอกจากอุตของวังหน้าก็มีอุตบ้านสมเด็จที่หน้าวัดคอนคาราม ในความอำนวยการของเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ที่สมุหพระกลาโหมผู้มีอำนาจและอิทธิพลมาก ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงระแวงว่าพระอนุชาของพระองค์ซึ่งประชาชนส่วนมากนิยมนับถือ คงจะเป็นกบฏแย่งชิงราชสมบัตินั้น พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยการก่อสร้างเรือรบและก่อสร้างเรือมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เท่านั้นที่จะสามารถเป็นกำลังให้พระองค์รักษาราชบัลลังก์ไว้ได้ จึงทรงเห็นความจำเป็นที่สร้างสมรรถภาพให้แก่การทหารเรือของวังหลวงด้วย ใน พ.ศ. ๒๔๐๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ พร้อมด้วยพระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นวิศุทธิ์มฤคินิหาร ไปดูกิจการต่าง ๆ ที่เมืองสิงคโปร์และปีนัง ซึ่งอยู่ในความปกครองของอังกฤษ ได้ศึกษาการปกครองของอังกฤษในเมืองทั้งสองนี้ ตลอดจนหาจอกเรือ อูตและซ่อมเรือรบ เรือค้าขายและกิจการอื่น ๆ เพื่อนำมาปรับปรุงใช้กับประเทศไทยให้สมสมัย เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้ที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาด และมีใจรักงานก่อสร้างเรือมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นหลวงนายสิทธิ์ ประกอบกับแรงสนับสนุนจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้กิจการของอูตเรือบ้านสมเด็จเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดการทหารมาก ทรงฝึกหัดทหารด้วยพระองค์เองมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ จนโตบังคับบัญชาทหารปืนใหญ่ ทรงสะสมกำลังอาวุธไว้มาก เมื่อประชวรหนักพระองค์ก็ทรงสารภาพกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อเสด็จไปเยี่ยมประชวรว่า

"จดหมายเหตุหมอบลัดเด" ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๒ (พระนคร : โรงพิมพ์เจ๊กนาถ , ๒๔๗๔) หน้า ๕๕

... มีผู้กราบบังคมทูลกล่าวโทษว่าสะสมเครื่องที่สตราวุธกระสุนดินดำขึ้นไว้ใต้
สะสมไวจริง มีอยู่มากไม่นับกลัวใคร แต่เป็นความสัตย์จริงที่จะโลกิยประทุรกายต่อ
ไต่ฝ่าละอองธุลีพระบาทไม่มีเลยสักขณะจิตหนึ่ง ... ซึ่งตระเตรียมไว้แล้วเพื่อจะป้องกัน
กันผู้นอนเท่านั้น ...

ส่วนกำลังพลนั้นมีหลักฐานจากพระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงพระ
ยามนตรีสุริยวงศ์ใน พ.ศ. ๒๔๐๑ ว่า "...ที่จริงทหารวังหลวงมีที่กองพระพล จำนวน
๘๐๐ เศษ รักษาพระองค์เป็นปลายหอก ๔๐๐ เศษ กับพวกเกณฑ์ทหารใหม่อีก ๓๐๐ เศษ เท่า
นั้น ทหารวังหน้าพวกญวนถึง ๒๐๐ เศษฤๅ ๓๐๐ ทหารใหม่ถึง ๒๐๐๐ ไม่ใช่ฤๅ ถึงที่กรุงนี้ก็
เล่าพาทั้ง เมืองด้วยกำลังทหารนี้..." ๒ จากคำกราบบังคมทูลของพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้า
เจ้าอยู่หัว ซึ่งมีถวายสมเด็จพระเชษฐาธิราชของพระองค์ ประกอบด้วยถ้อยคำในพระราชหัตถเลขา
นี้ แสดงให้เห็นชัดอยู่แล้วว่า ทรงสะสมกำลังทหารไว้มากจริง ๆ พระองค์ทรงโปรดการทหารมาก
และเอาพระทัยใส่ทำนุบำรุงอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เพราะพระองค์ทรงทราบสถานการณ์ขณะนี้
ทรงทราบความหวาดระแวงของวังหลวงและความรู้สึกของคนทั่วไป จึงพยายามไม่เข้าเกี่ยวข้องกับ
กับกิจการคานการ เมือง ทรงหลีกเลี่ยงที่จะรับสั่งถึงราชการแผ่นดิน ๓ ทั้งนี้ พระองค์คงจะมี
ความคิดแบบตะวันตกว่านักการทหารมีโชคนักการเมือง แยกการบำรุงการทหารของพระองค์กลับเป็น
ตนเหตุให้วังหลวงหวาดระแวงมากขึ้น เพราะ "...วังหลวงทรงระแวงอยู่แต่เดิมแล้ววา จะมีคน
นิยมวังหน้ามากส่วนวังหน้าเล่าท่านจะทรงการอะไรก็จะมีชู้มากเกินไป และมีผู้เขี่ยกลางอยู่ด้วย
บาง ... " ๔

๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราโชวาทพระราชทานสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร เมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๔๓๖ (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิง เล็ก ศรีธรรมสุภราช วันที่
๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๕) หน้า ๑๘

๒ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชหัตถเลขาธรรมครั้งที่ ๕, หน้า ๑๒๒

๓ Bowring, op.cit., P. ๓๒๕

๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราโชวาทพระราชทานสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราช ฯ, หน้า ๑๘

ด้วยเหตุนี้จึงกล่าว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงปฏิบัติงานได้ไม่เต็มกำลังที่สามารถ เพราะไม่มีพระราชอำนาจเด็ดขาด การทหารแบ่งออกเป็นสองฝักสองฝ่าย ชาค แคลนเงินทุน และกองทัพระวังพระองค์อยู่เสมอ การที่ทหารแบ่งออกเป็น ๒ ฝ่ายนั้น เป็นอุปสรรคต่อการจัดระเบียบราชการและการฝึกกำลังพล แต่การการต่อเรือและการสะสมอาวุธนั้น กลับเพิ่มพูนมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเกิดการแข่งกัน จนกระทั่งมีเรือกลไฟทั้งใหญ่และเล็กจำนวนมากพอสมควรจึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง "กรมเรือกลไฟ" ขึ้นในการทหารเรือของวังหลวง ให้พระอรุณผลาภิบาล เป็นเจ้ากรม ในหลวงชำนาญนาวากล เป็นปลัดกรม แต่ยังไม่สังกัดกรมใหญ่แบบอีกที่หนึ่ง หากได้แยกเป็นกรมอิสระต่างหากไม่

สรุปว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น การทหารเรือเริ่มจะเป็นแบบสากลขึ้น มีการจัดส่วนราชการเกี่ยวกับกิจการทหารเรือ มีที่ทำการทหารเรือ แต่ที่ทำการทหารเรือนี้มี ๒ แห่ง คือ ทหารเรือวังหน้า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบัญชาการโดยพระองค์เอง และทหารเรือวังหลวง หรือทหารเรือบ้านสมเด็จ มีเจ้าพระยาตรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) สมุหพระกลาโหมเป็นแม่บังคับบัญชา ทหารเรือทั้ง ๒ แห่งนี้ต่างก็เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กันแต่ขึ้นโดยตรงกับองค์พระมหากษัตริย์ การแยกออกเป็น ๒ ฝ่ายนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กิจการสร้างเรือรบและเรือกลไฟเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ก็เพราะกำลังพยายามที่จะสร้างเรือใหม่มีสมรรถภาพสูงและมีจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ฝ่ายวังหน้าโดยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น แม้จะมีเงินทุนน้อยและไม่ได้รับความสนับสนุนจากสมเด็จพระเชษฐาธิราชของพระองค์ในด้านการทหารเรืออย่างเต็มที่พระองค์ก็พยายามต่อเรือแข่งกับบ้านสมเด็จ แต่เป็นเพียงการแข่งขันกันเฉพาะทางด้านเรือต่อเรือและการตกแต่งเรือเท่านั้น มีก็แข่งขันกันฝึกทหารตามยุทธวิธีทางเรือเพื่อใช้ในการป้องกันประเทศ เพราะทั้ง ๒ ฝ่ายต่างก็ขาดความรู้ันแท้จริง เกี่ยวกับการทหารเรือ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้นานเมืองจะอยู่ในความสงบแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีใ้ก่อกองพระทัยในการที่จะจัดการป้องกันประเทศใหม่ทรงแข็งแรง พระองค์ทรงเห็นว่าทหารเป็นกำลังสำคัญของชาติบ้านเมือง จึงได้มีพระบรมรา-

๑ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๔ (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์ , ๒๔๗๗) หน้า ๘๐

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ผู้พระราชทานกำเนิดกรมทหารเรือ
(จากกองประวัติศาสตร์ทหารเรือ)

โฆวาทพระราชทานทหารในพิธีพระราชทานธง ในวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒) มีใจความตอนหนึ่งว่า

... ทหารยอมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับที่จะป้องกันรักษาพระราชอาณาเขตฯ แลเป็นเหตุให้บ้านเมืองกว้างขวางมั่นคงยั่งยืน ทหารไม่เป็นแต่สำหรับที่จะต่อสู้ในเวลาที่จะเกิดศึกสงครามอย่างเดียว ยอมเป็นประกันห้ามการศึกสงครามมิให้เกิดขึ้นได้ควย ... เราจึงได้ตั้งใจที่จะคิดอ่านจัดการออกหนุนในกองทหารทั้งปวงมีความเจริญพร้อมมั่นคงยิ่งขึ้นเสมอ

พระองค์ได้เสด็จประพาสต่างประเทศเพื่อทอดพระเนตรความเจริญในคานต่าง ๆ ของประเทศเหล่านั้น เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๑๓ (ค.ศ. ๑๘๗๐) พระองค์ได้เสด็จประพาสเมืองสิงคโปร์และเมืองชวาต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๑๔ ก็เสด็จประพาสอินเดีย การเสด็จประพาสต่างประเทศทั้ง ๒ ครั้งนี้พระราชทานพระหัตถ์คือ เรือรบและเรือกลไฟของการทหารเรือไทยทั้งสิ้น นับว่าทหารเรือไทยในยุคนั้นเริ่มก่อตัวขึ้นจนมีความสามารถเป็นที่น่าเชื่อถือแล้ว พระองค์ได้ทอดพระเนตรวิธีการปกครองบ้านเมือง การทหาร คุกเรือ ท่าจอดเรือ ตลอดจนกิจการอื่น ๆ อีกมากมาย ต่อมาก็คงทรงมีพระราชดำริที่จะปรับปรุงการปกครองบ้านเมือง การทหาร และกิจการอื่น ๆ ของประเทศเท่าที่จะเห็นว่าสมควร เพื่อให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ สำหรับการทหารนั้นใน พ.ศ. ๒๔๑๕ (ค.ศ. ๑๘๗๒) ภายหลังจากที่พระองค์ได้เสด็จกลับจากต่างประเทศแล้ว ได้ทรงปรับปรุงหน่วยทหารในกองทัพขึ้นใหม่โดยแบ่งออกเป็น ๔ หน่วย ดังนี้—

๑. กรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์
๒. กรมทหารรักษาพระองค์
๓. กรมทหารลอมวัง
๔. กรมทหารหน้า
๕. กรมทหารปืนใหญ่

๑. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราโชวาท คัดมาจากพระราชดำรัสที่สมาคมต่าง ๆ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖) หน้า ๑๑

- ๖. กรมทหารช่าง
- ๗. กรมทหารปืนพาย
- ๘. กรมทหารเรือพระที่นั่ง (เวสาศรี)
- ๙. กรมอรสูมพล

ทหารทั้ง ๕ หน่วยที่จัดขึ้นในบางทีก็เรียกว่า "กองทหาร" เพราะในระยะแรกก็มีอัตรากำลังประมาณหน่วยละ ๑ กองพันเท่านั้น ๒ แต่ละกรมในราชการต่างประเทศเป็นผู้ฝึก มีเจ้านายหรือข้าราชการ ซึ่ง เป็นผู้ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัย เป็นผู้บังคับบัญชา ต่างก็เป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กัน พึ่งพระราชกรณียกิจโดยตรงจากองค์พระมหากษัตริย์ ฝ่ายกลาโหมซึ่ง เป็นส่วนราชการที่ดูแลจัดการราชการทหารมาแต่โบราณนั้นมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบังคับบัญชากรมทหารที่ได้จัดขึ้นใหม่ทีเดียว เพราะการปกครองในสมัยนั้นได้ถูกเปลี่ยนแปลงมาจากรูปแบบจนสืบสน สมุหพระกลาโหมในสมัยนั้นมีหน้าที่ปกครองดูแลหัว เมืองฝ่ายใต้ทั้งทางทหารและพลเรือน ในขณะที่เดียวกันกับที่สมุหนายกดูแลหัว เมืองทางฝ่ายเหนือ

ความสืบสนในการบังคับบัญชามีอยู่ในหลายส่วนราชการในสมัยนั้น การทหารเรือก็เช่นเดียวกัน ก่อนที่จะตั้ง เป็นกรมทหารเรือนั้น ทหารเรือยังอยู่ในสภาพกระจัดกระจายเป็นหน่วยต่าง ๆ ในราชการทหาร ส่วนที่เคยเป็น "ทหารเรือวังหน้า" อยู่ในบังคับบัญชาของกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ มีหน่วยในสังกัดของพระองค์คือ กรมเรือไฟ กรมอาสาจามและกองทะเล อีกส่วนหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับบัญชาของกรมพระกลาโหมเรียกว่า "กรมอรสูมพล" อยู่ในบังคับบัญชาของเจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ (วร บุนนาค) ต่อมาเมื่อเจ้าพระยาสุรวงค์ไวยวัฒน์ได้เลื่อนขึ้นเป็นสมุหพระกลาโหม พระยาประภากรวงศ์วรฤทธิภักดี (ชาย บุนนาค) ผู้บุตรก็ได้ขึ้นบังคับบัญชาแทน กรมอรสูมพลนี้มีหน่วยในสังกัด คือ กรมเรือกลไฟ กรมอาสาจามและกรมอาสาจาม มีหน้าที่บังคับบัญชาเรือรบหลวงทั้งหมด แต่มิได้บังคับบัญชาเรือพระที่นั่งด้วย เพราะได้แยกออกมาอยู่ในบังคับบัญชาของพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ ซึ่งขณะนั้นทรงบังคับบัญชากรมแสงอยู่ด้วย "กรมแสง"

๑ กระหวงกลาโหม , ที่ระลึกวันสถาปนากะหวงกลาโหม (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรประเสริฐ, ๒๔๕๖) หน้า ๑๓๔ - ๑๓๕

๒ พล.ร.ต.เชน ปัจจุบันตำแหน่ง , เรื่องเดิม , หน้า - ๑๓๔

นั้นเป็นกรรมาใหม่ที่ตั้งขึ้นเมื่อมีการปรับปรุงการทหารตามแบบยุโรป และยังเป็นกรรมาต้นกำเนิดของกรรมาทหารที่ก่อตั้งขึ้นภายหลังอีกหลายกรรมาซึ่ง ในที่สุดจะมารวมเป็นกรรมาทหารเรือในสมัยต่อมา เมื่อทางราชการเริ่มดำริที่จะปรับปรุงการทหารใหม่อาณานิคมและทันสมัยยิ่งขึ้น ก็ได้พยายามจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์แบบใหม่ ๆ มาไว้ใช้ในราชการทหาร อาวุธที่ได้นำเข้ามาในครั้งนั้นเป็นอาวุธที่มีอำนาจทำลายแรงกว่าที่ไทยเคยมี และส่วนใหญ่ได้รับการเก็บรักษาไว้ในกรมแสง ทหารของกรมแสงจึงมีโอกาสดำเนินการฝึกหัดให้ใช้อาวุธเหล่านั้นด้วย ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๑๘ (ค.ศ. ๑๘๗๕) ทางราชการได้นำปืนกลแคตตาลิงเข้ามาและได้จัดให้เป็นอาวุธของกรมแสง กรมแสงจึงได้จัดหาทหารส่วนหนึ่งมาฝึกการใช้อาวุธชนิดนี้ และภายหลังต่อมา กองทหารส่วนนี้ถูกจัดขึ้นเป็นกรรมาใหม่อีกกรรมาหนึ่ง ชื่อว่า "กรรมาทหารแคตตาลิง" แกรรมาแสงในสมัยนั้นยังมีได้มีลักษณะเป็นทหารเรือมาก่อนเลยจนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๔๑๑ ทางราชการได้นำเรือเวสาลีเข้ามาเป็นเรือพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หลวงชลยุทธโยธินทร์ (André du Flessis de Richelieu) ซึ่งมีตำแหน่งเป็นปลัดกรมแสง ให้เป็นผู้บังคับการเรือเวสาลีด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ทหารที่จัดลงประจำเรือพระที่นั่งลำนี้จึงเป็นทหารของกรมแสงทั้งหมด หลวงชลยุทธโยธินทร์จึงรับหน้าที่ฝึกหัดทหารกรมแสงทั้งทางฝ่ายเรือและฝ่ายบก ภายหลังต่อมาเมื่อรวมเรือพระที่นั่งทั้งหมดและเรือกลไฟเล็กมาขึ้นกับกรมแสงแล้ว จึงยกฐานะกรมแสงขึ้นเป็น "กรรมาเรือพระที่นั่งเวสาลี" นอกจากกรรมาใหญ่ ๒ กรรมา คือ กรรมาอรสมุผลและกรรมาเรือพระที่นั่งเวสาลีแล้วยังมีกองทหารเรือฝ่ายบกที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าสายสนธิวงศ์จัดการตั้งขึ้น คือ กองทหารตามชายฝั่งตะวันออก วัตถุประสงค์เพื่อป้องกันรักษาหัวเมืองชายทะเล และเพื่อปราบปรามโจรสลัดที่มีอยู่ชุกชุมในเวลานั้น นอกจากนี้ยังโปรดให้ปกครองดูแลทหารประจำป้อมทางปากแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย กองทหารเรือส่วนใหญ่จึงอยู่ในบังคับบัญชาของพระองค์เจ้าสายสนธิวงศ์มาแต่เดิม ต่อมาเมื่อแยกการทหารเรือออกจากการทหารบกอย่างเด็ดขาด พระองค์เจ้าสายสนธิวงศ์จึงทรงได้รับการแต่งตั้งให้เป็น "เจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยบัญชาการทหารเรือ" มีหน้าที่บังคับบัญชาและจัดการกิจการทหารเรือทั้งหมด

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๘ (ค.ศ. ๑๙๒๕) กรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ วังหน้าในรัชกาลที่ ๕ เสด็จทิวศต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงโปรดให้ประกาศเลิกประเพณีเก่า ๆ ที่มีกรมพระราชวังบวรสถานมงคลเป็นพระมหากษัตริย์ ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวิรุณหิศ เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมารในตำแหน่งรัชทายาท และการทหารที่เคยแบ่งเป็น ๒ ฝ่ายนั้น ทรงยุบกองทหารของวังหน้าเสียทั้งทางบก และทางเรือ โอนเรือในความปกครองของวังหน้าไปขึ้นอยู่ในสังกัดของกรมเรือพระที่นั่งและสังกัดของกรมอรสมูล ส่วนทหารวังหน้าที่ชำนาญทางกานการทะเลอยู่แล้วให้โอนไปอยู่ในสังกัดของกรมแสงก็ให้ถอนทหารปืนเล็กของวังหน้าไปเป็นกองตระเวนทางน้ำ (โปลิศน้ำ) ๑ การจัดการทหารใน พ.ศ. ๒๔๖๘ นี้ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทหารเรือได้แบ่งออกเป็นเพียง ๒ กรม^๒ คือ

๑. กรมเรือพระที่นั่งเวสาศรี (Royal Yacht Troops) มีพลเรือโทพระวรราชเจ้าพระองค์เจ้าสายสนิทวงศ์ เป็นผู้บังคับการ และพระองค์เจ้าจรจรัสวงศ์ (ต่อมาเป็นพลเรือโท พระวรราชเจ้ากรมหมื่นปราบปรบักษ์) เป็นรองผู้บังคับการ ทหารที่มาประจำกรมเรือพระที่นั่งเวสาศรีนี้ไ้โอนมาจากกรมทหารแคตลิงกันในกรมแสงเดิมรวมทั้งกองทหารมรินในกรมแสงก็ไ้โอนมาขึ้นในบังคับบัญชาของกรมนี้ด้วย กองทหารมรินนี้มี พระยาชลยุทธโยธินทร์ (เกอริชต์ลีโอ) เป็นผู้บังคับการ เรือในสังกัดกรมนี้มีอยู่ด้วยกัน ๕ ลำ คือ เรือเวสาศรี เรืออรรคราชวรเดช เรืออรรครัตนาสน์ เรือมณีเมขลา เรือประพาสสุครสยาม เรือไโรซิงตัน เรือสุริยมณฑล เรือเชจรชลธิ และเรืออนุเบนทรบุตรี

๒. กรมอรสมูล (Gun Vessels) คือ กรมเรือรบ ประกอบด้วยเรือที่มีอาวุธปืนใหญ่เป็นหลักในการรบมี พระยาประภากรวงศ์วรวิฑิต์ (ชาย มุแนก) เป็นผู้บังคับการ มีเรือในสังกัด ๘ ลำ คือ เรือมูรชวาลิตสวัสดิ์ เรือยงยศโชนิยา เรือพิชัยมรรณูท เรือสยามมกุฎไชยสิทธิ์^๓ เรือสยามบุรุษศักดิ์ เรือหาญหัตถ์ศัตรู เรือต่อสู้ไพโรนทร์

^๑ เรื่องเดิม , หน้า ๓๔๐ - ๓๔๑

^๒ กองประวัติศาสตร์ทหารเรือ, หมวด ๑ กองทัพเรือและหน่วยต่าง ๆ , ประวัติกองทัพเรืออย่างย่อ (ไม่ได้ออกพิมพ์)

^๓ บางแห่งเรียกว่า สยามมกุฎไชยวิฑิต

และเรืออะโปโล กรมอาสาผจญ กรมอาสาจามกชนอยู่กับกรมนี้ด้วย

กรมทหารเรือทั้งสองนี้ดำเนินงานเป็นอิสระแก่กัน ค้างกันโดยตรงกับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดระเบียบในการปกครองต่าง ๆ นั้นต่างคนต่างจัดหาได้เป็นระเบียบแบบแผนอย่างเดียวกันไม่ ซึ่งความผิดแยกต่างกันในด้านการจัดระเบียบนี้ทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้นในภายหลัง ปัญหาเช่นนี้ได้เกิดขึ้นเฉพาะในการทหารเรือเท่านั้น ฝ่ายทหารบกก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักในเรื่องนี้คือทรงมีพระราชดำริว่า ราชการทหารบกทหารเรือยังแยกย้ายกันอยู่หลายพวกหลายกรม ผู้บังคับบัญชาในกรมทหารต่าง ๆ นั้น ต่างก็จัดการไปด้วยความเห็นส่วนบุคคลที่เห็นว่าผลประโยชน์แก่ทางราชการ แต่การจัดกันมิได้รวมปรึกษาหารือกันทุกหมู่ทุกกรม จึงยังแยกต่างกันไปเป็นแบบแผนเดียวกัน งบประมาณที่จะใช้ในการทหารก็ไม่มีการกำหนดแน่นอน จึงใช้เงินเปลืองมาก นอกจากนี้การฝึกหัดบังคับบัญชาและเครื่องศาสตราวุธที่ใช้อยู่ไม่เป็นแบบแผนเดียวกัน จึงได้ทรงพระราชดำริว่า ควรจะจัดการให้แบบแผนของกรมทหารเรือรบรอยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงมีประกาศจัดการทหารเมื่อวันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๐ ประกาศนี้มีใจความสำคัญว่า การที่จะปรับปรุงการทหารให้ดีขึ้นนั้น จำเป็นที่จะต้องมีผู้บังคับบัญชาทั่วไป (Commander-in-chief) และตำแหน่งนั้นสมควรจะใคร่แก่ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช จึงจะถูกต้องตามโบราณราชประเพณี แต่ในระหว่างที่ยังทรงพระเยาว์อยู่นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ให้ทรงบัญชาการแทนในตำแหน่งผู้บังคับบัญชาทั่วไป ในครั้งนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงตั้ง "กรมยุทธนาธิการ" ให้มีหน้าที่บังคับบัญชากองทหารเรือและกองทหารบกทั้งหมด และโปรดให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ เป็นเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยบัญชาการทหารบก และพระองค์เจ้าสายสนธิวงศ์ เป็นเจ้าพนักงานใหญ่ผู้ช่วยบัญชาการทหารเรือ

๑ "ประกาศจัดการทหาร พ.ศ. ๒๔๓๐" ; กฎหมายไทยรัชกาลที่ ๕ เล่ม ๒ (พระนคร) หน้า ๒๔๔ และ ราชกิจจานุเบกษา ปี ๑๒๘๔ หน้า ๒๕

ตำแหน่ง เจ้าพนักงานใหญ่ช่วยบัญชาการทหารเรือนี้ เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า

" Secretary to the Navy " มีหน้าที่ใหญ่ ๆ ตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการจัด
การทหารขอที่ ๑๒ ดังนี้ .

- ๑. จัดการหังปรวง ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายข้อบังคับทหารเรือ
- ๒. จัดการหังปรวง ที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้คนในทหารเรือ
- ๓. จัดการหังปรวงที่ เกี่ยวข้องกับการฝึกหัดทหารเรือ
- ๔. จัดการหังปรวง ที่เกี่ยวข้องกับเรือรบหลวง
- ๕. จัดการหังปรวง ที่เกี่ยวข้องกับพาหนะทางเรือ

ตามพระราชบัญญัตินี้ กิจการทหารเรือได้แยกออกจากทหารบกอย่างเด็ดขาด พระองค์
เจ้าสายสนธิวงศ์ ทรงจัดการราชการที่เกี่ยวกับทหารเรือได้อย่างเต็มที่ ได้ทรงรวบรวมทหาร
เรือทั้ง ๒ กรมเข้ามาในกรมเดียวกัน เรียกว่า "กรมทหารเรือ" ขึ้นตรงต่อกรมยุทธนา
ธิการซึ่งมีหน้าที่บังคับบัญชาทหารบกทหารเรือแยกออกจากกรมพระกลาโหม พระราชบัญญัติจัดตั้ง
กรมยุทธนาธิการนี้กล่าวโดยหลักการก็คือ การแก้ไขระเบียบการในเรื่อง ตำแหน่ง วิธีการ
ฝึกหัดตลอดจนอัตราเงินเดือนซึ่งเคยแตกต่างกันอยู่ให้เป็นระเบียบอันเดียวกัน จัดการซ่อมแซม
โรงทหาร เครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ตลอดจนเรือรบที่ชำรุดให้ดีขึ้น มีการตรวจตรา ประชุม
ปรึกษาราชการกันทั่วทุกกรมแบบแผนการดำเนินงานของฝ่ายทหารจึงดีขึ้นมาก

แม้ตั้งแต่นั้นมาราชการทหารก็เข้ารูปขึ้นเป็นลำดับแต่ยังไม่สู้จะเรียบร้อยนัก ยังมี
ส่วนที่ก้าวก่ายกันอยู่บ้าง จึงต้องแก้ไขเรื่อยมา คือ พ.ศ. ๒๔๓๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ตราพระราชบัญญัติจัดการกรมยุทธนาธิการขึ้นเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ยกกรมยุทธนาธิการขึ้น
เป็น "กระทรวง" ที่มีเสนาบดีว่าการโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เป็น เสนาบดีกระทรวงยุทธนาธิการ เจ้าพระยาสุรศักดิ์มนตรี ๒ เป็นผู้บัญชาการทหารบก

๑ เรื่องเดียวกัน , หน้า ๖๔๑

๒ เจิม แสงฐโต เมื่อครั้งเป็นพระยาสุรศักดิ์มนตรี

และพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจรจรัสวงศ์ (ต่อมาเป็นกรมหมื่นปราบปรบักษ์) เป็นผู้บัญชาการทหารเรือ * ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๓๕ (ค.ศ. ๑๘๙๒) ได้มีการจัดการระเบียบการปกครองแผ่นดินใหม่ ยกเลิกปกครองแบบจตุสดมภ์ จัดระเบียบกระทรวงเสนาบดีตั้งเป็น ๑๒ กระทรวง แยกราชการที่เกี่ยวกับพลเรือน เช่น การบังคับบัญชาและการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ออกจากกระทรวงอย่างเด็ดขาด คงให้กระทรวงกลาโหมบังคับบัญชาแต่ราชการทหารอย่างเดียว ราชการในกระทรวงนี้จึงลดน้อยลง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้แยกการบังคับบัญชาทหาร กรมช่างและกรมแสงจากกระทรวงยุทธนาธิการไปขึ้นกับกระทรวงกลาโหม ส่วนกระทรวงยุทธนาธิการนี้ให้ลดฐานะลงเป็นกรมบังคับบัญชาทหารบก แต่บัญชาการมีตำแหน่งหนึ่งในที่ประชุมเสนาบดีด้วย

พระราชบัญญัติหลายฉบับที่ออกมาภายในระยะเวลาอันสั้นเหล่านี้แสดงถึงพระราชวิริยะอุตสาหะของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในอันที่จะทำนุบำรุงการทหารของบ้านเมืองให้เรียบร้อยมั่นคงที่สุดเท่าที่จะทรงกระทำได้ แต่ความพยายามนี้ก็ยังไม่ทันต่อเหตุการณ์เพราะในปีต่อมา คือ พ.ศ. ๒๔๓๖ (ร.ศ. ๑๑๒) ทหารบกและทหารเรือของไทยต้องทำการรบกับทหารฝรั่งเศสที่บุกเข้ามาถึงเมืองเชียงแตงและปากแม่น้ำเจ้าพระยา ฝ่ายไทยซึ่งคองกว่าฝรั่งเศสในด้านการจัดอาวุธที่ทันสมัยและทหารที่มีความรู้ทางด้านยุทธวิธีและการใช้อาวุธ ได้ตกเป็นฝ่ายปราชัยไทยถูกบีบบังคับทั้งทางด้านการเมืองและการทหารอย่างไม่เป็นธรรม ดังนั้นหลังจากเหตุการณ์ในปี ร.ศ. ๑๑๒ แล้ว ไทยจึงต้องปรับปรุงการทหารเป็นการใหญ่ใน ร.ศ. ๑๑๒ ที่ประชุมเสนาบดีสภาได้วางแผนจัดราชการทหารโดยวางรูปแบบขึ้นใหม่และได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีข้อความสำคัญที่เกี่ยวกับการทหารเรือว่า

* "พระราชบัญญัติจัดการกรมยุทธนาธิการ" วันที่ ๑ เมษายน ร.ศ. ๑๐๕ (พ.ศ. ๒๔๓๓) ราชกิจจานุเบกษา ร.ศ. ๑๐๕, หน้า ๓๗

... การที่จะป้องกันราชศัตรูรักษาพระราชอาณาเขตนี้ จะต้องใช้กำลังทหารบกประมาณ ๕ ส่วน ทหารเรือประมาณ ๒ ส่วน จึงจะพอเพียง คุ้มทองที่อยู่ในพระราชอาณาเขตจะต้องป้องกันคุ้มกำลังทหารบกมิโดยรอบ จะต้องใช้กำลังทหารเรือแค่เพียงคานเคียว... ส่วนการทหารเรือนั้น เพราะหน้าที่แคบกว่าทหารบก แต่เป็นการสู้รบยิ่งกว่าทหารบกควรจัดเป็น แยกกองเคียว ภูมิฐานการอยู่ในกรุงเทพฯ นี้ แลอยู่ในความตรวจตราแนะนำ ของกระทรวงกลาโหมเหมือนกับทหารบก

ที่ประชุมมีความเห็นว่า ควรยกกรมยุทธนาธิการมาขึ้นกับกระทรวงกลาโหมอีกกรม หนึ่งให้เหมือนกับกรมทหารเรือ " ... ส่วนกรมทหารเรือนั้นนับว่าเป็นการซึ่งได้จัดเข้าแบบ แขนงใดเกือบจะค้อยู่แล้ว ยิ่งจะต้องทำบำรุง... " ๒ ภายหลังจากเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ. ๒๔๓๖) เป็นต้นมา การทหารเรือได้รับการพัฒนาทั้งทางคฤคนและองค์วัตถุ ให้เป็นไปตามแบบอารยประเทศทางตะวันตก เช่น มีการปรับปรุงกำลังรบทางเรือให้ทันสมัย และมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น จัดส่งบุคคลไปศึกษาวิชาการทหารเรือยังต่างประเทศ มีการประชาสัมพันธ์ราษฎรให้ประชาชนนิยมการทหารเรือ จัดให้มีการศึกษาและฝึกหัดวิชาเกี่ยวกับทหารเรือ ซึ่งสอนโดยครูชาวต่างประเทศ ทั้งโรงเรียนนายสิบและโรงเรียนนายร้อยทหารเรือฝ่ายบก จนในที่สุดก็ได้ตั้งโรงเรียนนายเรือขึ้นเพื่อให้นักศึกษาวิชาการทหารเรือโดยตรง เมื่อถึงขั้น นี้การทหารเรือก็มีความเข้มแข็งขึ้น เพราะกรมทหารเรือสามารถผลิตนายทหารเรือคนไทยที่มีความรู้ขั้นแทนที่ชาวต่างประเทศได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑) โครงการปรับปรุงกระทรวงกลาโหม , สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ฑูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พ.ศ. ๒๔๓๗ อ้าง ในที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖, หน้า

๑๘๘ - ๑๘๙

๒) เรืองเกียรติกัน , หน้า ๑๘๘

กรมยุดนามิการ (ทหารบก) และกรมทหารเรือ เป็นกรมใหญ่ ๒ กรม ที่ขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหม แต่ก็เป็นกรมที่แยกกันโดยสิ้นเชิง ในทางปฏิบัติทั้ง สองขึ้นตรงต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว การกราบบังคมทูลขอพระราชทานและการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตในเรื่องต่าง ๆ เช่น สร้างเรือรบ การตั้งตำแหน่งหัวหน้า กรมกองในแต่ละกรม การขอพระราชทานยศศักดิ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์เน ผู้บัญชาการของแต่ละกรมเป็นผู้ทำหน้าที่สื่อสารกราบบังคมทูลพระกรุณาโดยตรงไม่ต้องผ่านกระทรวงกลาโหม และจะได้รับการพระราชทานยศโดยตรงจากองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น เดียวกัน นอกจากนี้ผู้บัญชาการทั้งสองกรมยังมีสิทธิเข้าประชุมในที่ประชุมเสนาบดีอีกด้วย กระทรวงกลาโหมมีหน้าที่เพียง รับผิดชอบมาจากกระทรวงวังมาสั่งการให้ทหารบกทหารเรือ ปฏิบัติการบางอย่าง เช่น การยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติ การจัดทหารกองเกียรติยศ หรือการจัดเรือถวายเจ้านาย ซึ่งเป็นการที่ไม่มีความสำคัญแต่อย่างใด ฐานะของกรมทั้งสองนี้ก็มีค่าต่ำกว่ากระทรวงกลาโหมเลยก็ว่าได้เห็นได้จาก การแต่งตั้งตำแหน่ง เช่น ใน พ.ศ. ๒๔๔๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์พิณิต มาทรงดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารเรือ พร้อมกับให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พลโทพระยาเทพอรชุน (เจ๊ก จารุจินดา) ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหมย้ายมาเป็น ปลัดทัพเรือ และพระราชทานยศเป็นพลเรือตรี^๒ เสนาบดีกระทรวงกลาโหมมิได้เข้ามา กวากายสอดส่องดูกิจการภายในของทหารบกและทหารเรือเลย แต่โดยมารยาทอันดีงาม ผู้บัญชาการกรมทหารบกทหารเรือจึงมักจะนำปัญหาสำคัญ ๆ ไปเฝ้าทูลปรินักษารือ เสนาบดี กระทรวงกลาโหมบางตามสมควร

^๑ สมเด็จพระเจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ - ต่อมาทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมพระนครสวรรค์วรพินิต

^๒ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, แรม ก.๑๔/๗๔ "ฐานันดรศักดิ์ทหารเรือ" วันที่ ๗ พฤษภาคม ร.ศ. ๑๒๓ (พ.ศ. ๒๔๔๓) และทำเนียบกรมทหารเรือ ร.ศ. ๑๒๔

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การทหารไทยได้ขยายกว้างขวางออกไปอีก ด้วยพระองค์ทรงได้พระเจ้าฟ้าง้าว กรมหมื่นนครไชยศรีสุรเดช สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ กรมขุนพิษณุโลกประชานาถ และสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าฯ กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต เป็นกำลังสำคัญในการปรับปรุงราชการทหาร ให้เจริญก้าวหน้าตามแบบอย่างทหารยุโรปในสมัยนั้น ได้มีการปรับปรุงการทหารใหม่ โดยแยกทหารบกและทหารเรือออกจากกันและยังได้ตั้งกรมอากาศยาน (ทหารอากาศ) ขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๕๘ (ค.ศ. ๑๙๑๕)

สาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่า สมควรที่จะแยกกรมทหารเรือออกจากทหารบกอย่างเด็ดขาด ก็คือ พระราชดำริว่า กิจการทหารทั้งสองฝ่ายนี้เป็นอิสระแก่กันอยู่แล้ว และนานาประเทศที่เจริญแล้วก็นิยมแยกกิจการทั้งสองนี้ออกจากกัน เพราะการฝึกหัดยุทธวิธีก็ต่างกันมาก จึงมีประกาศพระบรมราชโองการ จัดตั้งกระทรวงกลาโหมและกระทรวงทหารเรือขึ้นพร้อมกันในวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ (ค.ศ. ๑๙๑๐) และในวันเดียวกันนั้นก็ได้ประกาศแต่งตั้งตำแหน่งจเรทัพบก เสนาบดีกระทรวงกลาโหมและเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ จากประกาศทั้ง ๒ ฉบับนี้การจัดการทหารจึงเปลี่ยนแปลงไป คือ ยับเลิกกรมยุทธนาธิการเสียให้เสนาบดีกระทรวงกลาโหมเป็นแม่ทัพบัญชาเฉพาะการทหารบกทั่วไปตามโบราณราชประเพณี และให้ยกกรมทหารเรือขึ้นเป็นกระทรวงทหารเรือ เช่น อารยประเทศทางตะวันตกและประเทศญี่ปุ่น ซึ่งมีกองทัพเรือที่เป็นแบบฉบับพร้อมกันนี้ก็ได้ขยายเสนาบดีกระทรวงกลาโหมเดิมคือ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานุพิตนภานุวงศ์จรัสฯ ให้มาทรงดำรงตำแหน่งจเรทัพบกอันเป็นตำแหน่งที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยทรงรับราชการมาก่อนจะเสด็จขึ้นครองราชย์ ส่วน-

---

๑ "ประกาศตั้งกระทรวงทหารบกทหารเรือ", วันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๓
 ราชกิจจานุเบกษา ปี ร.ศ. ๑๒๘ (ภาค ๒) หน้า ๘๗

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์วรพินิต ผู้บัญชาการกรมทหารเรือ
 ไททรงดำรงตำแหน่ง เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ และพระเจ้าพี่ยาเธอกรมหมื่นนครไชยศรี-
 สूरเดช ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ ไททรงดำรงตำแหน่ง เสนาบดีกระทรวงกลาโหม
 เนื่องจากการป้องกันประเทศเป็นงานใหญ่ที่ทหารบกและทหารเรือจำเป็นต้องร่วมกันคิดอ่าน
 จัดการตามหน้าที่ ที่ประชุมเสนาบดีจึงเห็นสมควรจัดตั้ง "สภาป้องกันพระราชอาณาจักร"
 ขึ้น เพื่อกำหนดที่ประสานงานระหว่างทหารบกและทหารเรือ ให้ดำเนินไปได้โดยสอดคล้อง
 ร่วมกันอย่างพร้อมเพรียง สภานี้มีองค์พระประมุขเป็นองค์ประธานและโปรดเกล้า ฯ ให้เสนา
 ธิการทหารบก คือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนพิบูลย์โลกประชานาถ เป็นเลขา -
 นุกรประจำ เสนาบดีกระทรวงกลาโหม เสนาบดีกระทรวงทหารเรือพร้อมทั้งจอมพลใน
 และนอกประจำการเป็นสมาชิกสภาแห่งนี้ทุกนาย

ตั้งแต่เลื่อนฐานะกรมทหารเรือขึ้นเป็นกระทรวงทหารเรือ ก็ได้มีการปรับปรุง
 การจัดระเบียบราชการทหารเรืออยู่เสมอ แต่มีได้เป็นการเปลี่ยนแปลงไปจากหลักการเดิม
 เพียงแต่ควาส่วนราชการต่าง ๆ มีความจำเป็นต้องขยายกิจการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เมื่อ
 ราชการบางส่วนมีกิจการเพิ่มขึ้นก็เลื่อนฐานะขึ้นเป็นกรมหรือกองตามความสำคัญ

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประเทศต่าง ๆ
 ทั่วโลกประสบภัยจากเศรษฐกิจตกต่ำ ประเทศไทยก็อยู่ในข่ายแห่งภัยนี้ด้วย จึงมีความจำ
 เป็นต้องปรับปรุงจำนวนราชการให้เข้าสู่ดุลยภาพ คือ ปลดข้าราชการบางส่วนออกจาก
 ราชการจำนวนมาก หน่วยราชการต่าง ๆ ถูกตัดงบประมาณลงจากเดิม กิจการ -

---

* กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, แฟ้ม ก.๒๐.๑/๘ "รายงานประชุมเสนาบดี"
 วันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๓

ต่าง ๆ ในทุกหน่วยราชการจึงขบเซาหลงมาก การถูกตัดงบประมาณทำให้กระทรวงทหารเรือของยุบกรมกองและกำลังพล เพื่อจะสะสมเงินซื้อเรือและอาวุธอันเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงาน เพราะหัวใจของการยุทธทางทะเลก็คือ เรือพร้อมควยทหารที่มีความรู้ความสามารถจำนวนพอสมควร ไม่จำเป็นจะต้องมีทหารจำนวนมากเช่นการยุทธทางบก กรมทหารเรือได้พยายามเสนอขอสร้างเรือรบเพิ่มเติมเพียงเพื่อให้พอป้องกันตัวได้ พยายามทำโครงการเสนอหลายครั้ง แต่ก็ไม่สำเร็จเพราะการต่อเรือแต่ละลำนั้นต้องใช้เงินมาก หลังจากเรือครั้งใหญ่เพื่อสร้างเรือรบหลวงพระร่วงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การบำรุงกำลังทางเรือก็ขบเซาหลงตลอดมา จนกระทั่งในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว แม้วาเศรษฐกิจจะไม่คึกคัก แต่ในระยะต้นรัชกาลก็ยังมี การบำรุงการทหารบาง และส่วนที่เป็นการบำรุงกองทัพเรือก็คือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งต่อเรือรบคือ "เรือรบหลวงสุโขทัย" ซึ่งเป็นเรือปืนขนาดหนัก สร้างจากบริษัทอาร์มสตรอง ประเทศอังกฤษ^๑ และสร้างเรือยามฝั่งอีก ๓ ลำ จากบริษัท ทอร์นิตราฟท์ ประเทศอังกฤษ เช่นเดียวกัน^๒ นับเป็นการเพิ่มกำลังทางเรือขึ้นเพียงเล็กน้อย แต่ในที่สุดเมื่อเศรษฐกิจของประเทศไม่กระเตื้องขึ้น โครงการบำรุงกำลังทางเรือที่จะดำเนินต่อไปก็ต้องชะงักลง

เมื่อมีความจำเป็นจะต้องตัดทอนรายจ่ายของประเทศให้ลดน้อยลง และถ้าตัดงบประมาณลงอีกการทหารทั้งสองฝ่ายก็จะไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้โดยเรียบร้อยที่ประชุมเสนาบดีจึงเห็นความจำเป็นที่จะต้องรวมกระทรวงกลาโหมและกระทรวงทหารเรือ

^๑ กองทัพเรือ, พระราชหัตถ์เลขาที่ ๑/๓๓๘ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร, ลงวันที่ ๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๑

^๒ กองทัพเรือ, พระราชหัตถ์เลขาที่ ๗/๓๕๐ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงกรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร, ลงวันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๒

เขาเป็นกระทรวงเดียวกัน ในวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔ จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ยุบกระทรวงทหารเรือ และให้กระทรวงกลาโหมทำหน้าที่บังคับบัญชาทหารบกทหารเรือรวมกันเช่นเดียวกับเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗^๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พลเรือเอก พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงสิงหวิกรมเกรียงไกร เสนาบดีกระทรวงทหารเรือ เติมหงคำรงค์ตำแหน่ง เสนาบดีกระทรวงกลาโหม กรมใหญ่ทุกกรมของทั้งสองฝ่ายที่จำเป็นต้องดำเนินกิจการเป็นอิสระ ต่างขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหม ส่วนกรมกองที่ปฏิบัติงานธุรการและบริวาร เช่น กรมปลัดทัพเรือ กรมปลัดบัญชี กรมพระธรรมนูญ และกรมแพทยพยาบาลนั้น ให้ยุบรวมกับกรมกองของทหารบกที่ทำหน้าที่อย่างเดียวกันเป็นกรมเดียวกัน ขึ้นตรงต่อกระทรวงกลาโหมการทหารเรือจึงเข้าไปรวมกับการทหารบกอีกกระยะหนึ่ง จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ (ค.ศ. ๑๙๓๒) การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองประเทศเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยแล้ว รัฐบาลได้จัดระเบียบการทหารเสียใหม่โดยจัดให้หน่วยงานของกองทัพทั้งสองแยกออกเป็นกรมทหารบกและกรมทหารเรือขึ้นกับกระทรวงกลาโหม ในวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๕^๒ ต่อมา ในวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ก็ได้เปลี่ยนชื่อกรมทหารเรือเป็น "กองทัพเรือ" (Navy) เพื่อให้สอดคล้องกับ "กองทัพบก" (Army)^๓

^๑ กระทรวงกลาโหม, ที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม (พระนคร: ๒๔๗๖)

หน้า ๒๗๕

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน